22
1935

პროფესორი
ო. ა. შულგინა

Профессор
О. А. ШУЛЬГИНА

ვოკალური პედაგოგიის
ს დ ა

ხმის დაყენების ყოველდღიური სავარჯიშოების კრებული 12 გაკვეთილი—56 ვარჯიში

О П Ы Т

Вокальной педагогики

Сборник
повседневных упражнений
для установки звука
12 уроков—56 упражнений

ტფილისი
სახელგამის
მუსსექტორი
1935 წ.

Тифлис
Музсектор
Сахелгами
1935 г.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

პროფესორი
ო. ა. შულგინა

ПРОФЕССОР
О.А.ШУЛЬГИНА

ვოკალური პედაგოგიკის

ც დ ა

ОПЫТ

ВОКАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ПОСВЯЩАЕТСЯ
Сестре моей
Н. А. ВЕСЕЛОВЗОРОВОЙ

М 42.803
3

მე-3 სტამბა სახელგამის შეკ. № 331 მთავ. 2022 ტირ. 1000

საქართველოს პარლამენტის
ეროვნული ბიბლიოთეკა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

სხვადასხვა ტიპის და ხასიათის ხმებზე 15 წლის მანძილზე წარმოებულ პედაგოგიურ მოღვაწეობის ცდებმა მიმიყვანა იმ რწმენამდე, რომ ხმის დაყენების ყველა მეთოდებსა და სისტემებში უმეტესი ყურადღება უნდა მიექცეს ხმის აპარატის ტექნიკურ მომზადებას და, რაც შეიძლება, ხმის დიდი ხნით შენარჩუნებისათვის სათანადო პირობების შექმნას.

თავისთავად ცხადია, რომ მთელი რიგი შემავალი ცხოვრების პირობები: — ფიზიკური, ფიზიოლოგიური და სხვა, რომლებიც აგრეთვე ახდენენ მნიშვნელოვან გავლენას ხმის განვითარების შეჩერებაზე (რომ გადაუასხვა ფეროთ ძველი კლასიკური თქმულება: „საღი ხმა — საღ სხეულში"), ძლიერ ხშირად უსხლტებიან პედაგოგის ზეგავლენის სფეროს და არა ყოველთვის შეიძლება იქნეს მის მიერ კორრექტირებული.

ამიტომ, ხმის აპარატის ტექნიკურად დამუშავების საკითხის გამოკვლევებისას ჩვენ გვჭირდება გამოვთქვათ: — თუ სწორედ ამ სფეროში რა შეუძლია პედაგოგს და რა უნდა გააკეთოს მან.

ისე არაფერი არ ანვითარებს ხმის აპარატს და, ზოგჯერაც ხელს უშლის მის შექმნას, როგორც ტექნიკურად მისი მომზადება ხმის სათანადო ვარჯიშობის საშუალებით.

ჯერ კიდევ გიოტე ამბობდა, რომ მექანიკური ხერხიანობა უნდა წინ უძღოდეს მღერის ხელოვნებას, ისე როგორც ყოველგვარ სხვა ხელოვნებას.

სავარჯიშოების სწორ სისტემაში მოყვანა, მათი გამოყენება და დალაგება, მათი ამა თუ იმ შემთხვევაში სარგებლობა (მაგ. რომელიმე დეფექტის გამოსწორებისათვის, სუნთქვის შეთვისების გაადვილებისათვის, ბგერის მოცემისათვის, რეზონატორებით სარგებლობისათვის, რეგისტრების ფიქსაციისათვის, ნიუანსების და მღერის ფერადების შეთვისებისთვის (pianissimo, piano, mezza-forte, forte და სხვა). — უნდა შეადგენდეს ვოკალისტ პედაგოგის ერთ-ერთ უმთავრეს ამოცანას.

საბოლოო მიზანი ყველა ჩვენი საცადისა არის, შევქმნათ მომღერალი, რომელიც არის მატარებელი სამი საწყისის: — ინსტრუმენტის, მექანიკის და ვირტუოზის.

ცოცხალი ადამიანის ინსტრუმენტის გაფორმებას და აგებას არაფერი არ უწყობს ხელს ისე, როგორც პრაქტიკულად ნაცადი სავარჯიშოების სათანადოთ სარგებლობა და გამოყენება.

შესამჩნევი სიძნელის ვოკალიზები და კლასიკოს ავტორების მთელი რიგი ნაწარმოებები, რომლებიც წარმოადგენენ იმავე ვოკალიზებს, მხოლოდ უმაღლესი საფეხურისა, მართალია, ემსახურებიან იმავე ამოცანას: ხმის დამუშავებას, მაგრამ ხმის აპარატის უკვე ჩამოყალიბების შემდეგ; რომ არაფერი ვთქვათ იმაზე, რომ მათ აქვთ თავისი სხვა დანიშნულებაც: ხელი შეუწყონ გემოვნების განვითარებას და ნაწარმოების მხატვრულ სილამაზეთა შეცნობას.

ვოკალურ პედაგოგიკის სისტემაში სავარჯიშოებს ის მნიშვნელობა აქვთ, რომ პარალელურად ამ სავარჯიშოებით სარგებლობა განამტკიცებს აღვისებულ პოზიციებს.

ყოველმა პედაგოგმა კარგად იცის, რომ რამდენად ინდივიდუალურია ხმის აპარატი, იმდენად ინდივიდუალური არის მისი დაყენებისა და განვითარებისათვის მეთოდები. ამ დებულების მიხედვით უნდა სწარმოებდეს მეცადინეობა. ჩემი მიზანია გაუადვილო ჩემ ახალგაზრდა ამხანაგ პედაგოგებს მუშაობა ბგერის გამომჟღავნებასა და დაყენებაზე. ვინაიდან ვოკალისტ პედაგოგის მუშაობა არის შემოქმედებითი, ინდივიდუალური და, მაშასადამე, შტამპზედ ლაპარაკიც კი შეუძლებელია, ამ „გაკვეთილების" განწესრიგება პედაგოგმა უნდა მოახდინოს თავის დამოუკიდებლობის დიდი დაცვით. მთელი 56 სავარჯიშო ჩემ მიერ დაყოფილია 12 გაკვეთილად, მათი ლოგიკური თანდათანობის მიხედვით. თვითეულ გაკვეთილში შეტანილია ხმის განვითარების განსაზღვრული ეტაპისათვის აუცილებელი საჭირო სავარჯიშოები *).

სასტიკი თანამიმდევრობა ამ გაკვეთილების განწესრიგებაში, ერთიდან მეორეზე გადასვლა, რასაკვირველია, სავალდებულო არ არის.

გირჩევთ დაწყებისას ისარგებლოთ მოკლე ინტერვალების №№ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 და 9 სავარჯიშოებით, განსაკუთრებით ხმის რაიმე დეფექტიანობის შემთხვევაში.

მაშინაც, თუ კი ბგერა ბუნებით დაყენებულია და საკმაოა თავის გამგრძელობაში, საჭიროა, თუნდაც მუშაობის დაწყებისას მაინც, მუშაობის პირველ თვეებში, მუშაობა დამყარებული იყოს საშუალო რეგისტრებზე, რასაკვირველია, ხმის ყოველი ხასიათის დიაპაზონის მტკიცე დაცვით. განსაკუთრებით ეს სასარგებლოა და აუცილებელიც იმ შემთხვევებში, როდესაც პედაგოგისათვის გაურკვეველია ბგერის ხასიათი, რაც ხმების გამორკვევის დროს იშვიათი არ არის.

მოკლე ინტერვალებით სავარჯიშოებზე მეცადინეობის პირველ ხანებში, როდესაც დიაპაზონი გამორკვეულია, ხმის ამოძრავებისათვის გირჩევთ სავარჯიშო აიღოთ სხვა „გაკვეთილებიდან" და ამათგან უპირატესობა მიანიჭოთ იმ სავარჯიშოს, რომელშიაც არ ხდება მაღალი ნოტების ფიქსაცია; №№ 22, 23, 24, 25, 43, 44, 52 — საერთოდ

*) ამ კრებულში შეტანილია, როგორც ჩემს მიერ ახლად შედგენილი და გადამუშავებული სავარჯიშოები, აგრეთვე ვოკალისტებისა და პედაგოგებისათვის უკვე ცნობილი სავარჯიშო მასალა.

*) ამ ჩემ კრებულში შეტანილია ვოკალისტი პედაგოგების მიერ ცნობები რამოდენიმე სავარჯიშოები; ზოგიერთი მათგანი გადაკეთებულია.

ყველა ვარჯიშობანი მოკლე ინტერვალებზე უნდა სწარმოებდეს, როგორც ნელი, ისე სწრაფი ტემპებით.

დიაპაზონის ძიების დროს, გირჩევთ, რაც შეიძლება, ხშირად ილარგებლოდ მოძრავი ხასიათის სავარჯიშოებით, მიუხედავათ იმისა, მაღალ, თუ დაბალ ბგერასთან, ან მამაკაცის თუ დედაკაცის ხმასთან გვაქვს საქმე.

არ უნდა დავივიწყოთ, რომ მოძრაობაში იძებნებიან და მკვიდრდებიან ბგერების წერტები, ამიტომ მოძრავი ხასიათის ვარჯიშობების მომენტში ბგერის დაძაბვა ახალგაზრდა ხმისათვის ნაკლებ სახიფათოა, ვიდრე ეს შეიძლება მოხდეს ტონის გაგრძელების შემთხვევაში. ადვილი სავარჯიშოებიდან უფრო ძნელ სავარჯიშოებზე გადასვლა უნდა ხდებოდეს შეთვისების მიხედვით.

მოძრავ ხასიათის სავარჯიშოებს (ტრიოლები, არპეჯიები, გამები დიატონური და გამები ხრომატიული) ეკუთვიან №№ 11, 26, 28, 36 37, 38, 40, 42, 54, 55.

Staccato — №№ 3, 10, 15.

Staccato — ოდნავ შესამჩნევი ფიქსაციით — №№ 39, 40, 42,

Staccato სავსებით გაადვილებული (Staccato გაფანტული). ორი ოქტავის ფარგლებში №№ 37, 38, 47. 48, 49 და 56.

ამ კრებულში არ არის არც ერთი სავარჯიშო ტრელზე, ვინაიდან მასზე მუშაობას მე ვთვლი ხმისათვის მეტად მავნეთ.

ტრელი ძლიერ ხშირად ჩნდება ხოლმე ხმის ტექნიკური დამუშავების მსვლელობაში. მაგრამ საუკეთესო ტრელი ბუნებრივი ტრელია.

ტრელზე მუშაობა შესაძლოა მხოლოდ სავსებით დამთავრებულ ხმისათვის და ისიც დიდი სიფრთხილით. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ამას შესაძლოა შედეგად მოჰყვეს ხმის კანკალი.

forte და piano-ზე მუშაობის დროს გირჩევთ გამოიყენოთ სავარჯიშოები №№ 16, 17, 18, 29, 34 და 50.

მე მხედველობაში მაქვს არა ხელოვნური piano, არამედ piano, რომელიც წარმოშობილია forte-დან და წარმოადგენს თითქოს მის გამოძახილს, ე. ი. ბგერაობის იმავე წერტს, მხოლოდ ნაკლები სიმძლავრის.

ამ აზრს განმარტავენ სავარჯიშოები №№ 18 და 50. ბგერის განგრძობის და სიმყარისათვის № 16, 17 და 28 ზედა ტონის ფიქსაცია უნდა მოხდეს 4 წამით და მეტით.

სუნთქვის სიგრძისა და ინტენსიობისათვის №№ 15, 24, 25, 33. 51, 52. 54 და 55.

დასმული ნიშნები სუნთქვისა „V“ სავალდებულოა; კითხვითი ნიშან ქვეშ მოთავსებული კი — სახმარად დროებით, სუნთქვის ინტენსიობის დამუშავებამდე.

ბგერის გაძლიერებისათვის და მისი სიცხადისათვის, ე. ი ბგერის წინ წამოწევისათვის უნდა ხმარებული იქნეს ინდივიდუალურად შესაფერი სავარჯიშოები: №№ 9, 12, 20, 21, 31, 33, 40 და 42. ამასთანავე საჭიროების შემთხვევაში, უნდა იქმნეს ხმარებული პირველ მუსიკალურ ფრაზის დასაწყისში ხმოვანი „ი“ და „ე“ როგორც ბგერის წერტის წინა კბილებთან შემჯგუფველნი (masca); მაგრამ ამ მხრივ არ უნდა ჰქონდეს ადგილი გადაჭარბებას, როგორც ეს სინამდვილეში ხშირად ხდება, რათა ხმოვანმა „ა“ და „ო“, ბუნებით ნაკლებ ინტენსიურებმა და ბგერის ნაკლებ შემჯგუფველებმა, არ დაკარგონ თავისი მკაფიობა.

გასაგებია, რომ შეუძლებელია ამომწურველად დავსახოთ ამა თუ იმ სავარჯიშოების გამოყენების შემთხვევები იმდენად ივინი მრავალფეროვანნი არიან ცხოვრებაში, მით უმეტეს, რომ მათი აღნუსხვა არ შეადგენს ამ გამოცემის მიზანს. მიუხედავად ამისა, ჩემი პირადი გამოცდილების მიხედვით, ჩემ მიერ მოცემულია რამდენიმე სანიმუშო მითითება სავარჯიშოების ხმარებისა, რომლებით სარგებლობა უნდა ხდებოდეს განსაზღვრულ შემთხვევაში.

ვოკალურ პედაგოგიკის საკითხებზე რუსულად მრავალი წიგნი და ბროშურა არსებობს; აგრეთვე მოიპოვება ათეულობით საყურადღებო გამოცემანი ვოკალიზებისა; სისტემაში მოყვანილი სავარჯიშოების რიცხვი კი მეტად მცირეა, მაშინ როდესაც სავარჯიშოებს აქვთ დიდი მნიშვნელობა ხმის დაყენების ტექნიკაში, ე. ი. ხმის ინსტრუმენტის გაფორმებასა და აგებაში.

აი რატომ ვსცანი დროულად ამ სავარჯიშოების გამოცემა, რომელიც წარმოადგენს ხმის დაყენების პრაქტიკულ ხერხიანობის მოკლე სახელმძღვანელოს.

მსურს გავიმეორო ძველი ჭეშმარიტება: რომ არ არსებობს საიდუმლოება ვოკალურ პედაგოგიკის არც ერთ მეთოდში, და კარგი იქნებოდა, თუ ყოველი პედაგოგი იქნებოდა „ღია კარების“ სისტემის მიმდევარი.

თუმცა თქმულის შესასწორებლად უნდა აღვიაროთ, რომ საიდუმლოება არსებობს, მაგრამ ეს საიდუმლოება ჩამარხულია თვით მასწავლებლის თანდაყოლილ უნარიანობაში, რაც გამოიხატება დიდ მოთმინებასა და საქმისადმი სიყვარულში, ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში გარკვევის უნარიანობაში, მოწაფის ბუნებრივი ნიჭისადმი თეორიისა და პრაქტიკის მიერ გამომუშავებულ მეთოდების მიმართვებაში.

ო. შულგინა

ВВЕДЕНИЕ

15-ти летний опыт педагогической деятельности над голосами разного типа и характеров привел меня к убеждению, что при всех методах и системах постановки голоса наибольшее внимание должно быть уделено технической подготовке голосового аппарата и созданию условий для сохранения его на наивозможно долгий срок.

Само собой разумеется, что целый ряд привходящих жизненных условий—физических, физиологических и пр, оказывающих также значительное влияние на развитие и сохранение голоса, (перефразируя старинное классическое изречение—„здоровый голос-в здоровом теле)" очень часто ускользают из сферы влияния педагога и не всегда могут им корректироваться.

Поэтому, выделяя особо вопрос технической подготовки голосового аппарата, нам приходится говорить о том, что в этой именно области может и должен сделать педагог.

Ничто не развивает так голосовой аппарат, а, подчас, и способствует его созданию, как техническая его подготовка при посредстве надлежащих упражнений над голосом.

Еще Гете говорил, что механическое уменье должно предшествовать искусству пения, как и всякому другому искусству.

Правильное систематизирование упражнений, применение и разстановка их, пользование ими в том, или ином случае, для устранения того или иного дефекта-для облегчения освоения дыхания, посыла звука, нахождения резонаторов, фиксирования регистров, овладения нюансами, красками пения (pianissimo, piano, mezza—forte, forte и. т. д.) должно составить одну из главнейших задач вокалиста—педагога.

Ведь конечная цель всех наших усилий — создание певца, этого носителя в себе трех начал—*инструмента, механика и виртуоза,* а ничто не способствует так формированию и построению живого человеческого инструмента, как надлежащее использование и применение практически проверенных упражнений.

Вокализы значительнй трудности и ряд произведений классических авторов, представляющие собою теже вокализы высшего порядка, правда, служат той же задаче—обработке голоса, но уже после *сформирования голосового аппарата,* не говоря уже о том, что у них есть и свое другое назначение — содействовать развитию вкуса и пониманию художественных красот произведения.

Упражнения же в системе вокальной педагогики имеют такое значение, что параллельное пользование ими укрепляет завоеванные позиции.

Каждому педагогу хорошо известно, что насколько индивидуальны голосовые аппараты, настолько индивидуальны и методы для их установления и развития, применительно к каковому положению и должны происходить занятия.

Моя цель облегчить моим молодым товарищам – педагогам работу над выявлением и установкой звука. В виду того, что деятельность вокалиста — педагога творческая, индивидуальная, а, следовательно, о штампе не может быть и речи, распределением этих „уроков" педагог должен пользоваться очень широко, внося большую самостоятальную работу. Все 56 упражнений поделены мною на 12 уроков в их логической последовательности. В каждый из уроков вошли необходимые для данного этапа голосообразования упражнения *).

Строгая последовательность в распределении этих уроков, переход от одного к другому, конечно, не обязательны.—

Советую в начале пользоваться упражнениями на коротких интервалах №№ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 и 9, в особенности, в случае какого либо дефекта в голосе.

Если даже звук поставлен от природы и достаточен в своей протяжимости, то все же необходимо установить, хотя бы в начале, в первые месяцы занятий, работу на среднем регистре, держась, конечно, строго диапазона каждого характера голоса.

Особенно это полезно и необходимо в тех случаях, когда педагогу неясен характер звука, что бывает в определении голосов весьма нередко.

В первое время занятий с упражнениями на коротких интервалах при определившемся диапазоне, рекомендуется брать упражнения на движение из других „уроков", отдавая предпочтение тем из них, где не фиксируются высокие ноты—№№ 22, 23, 24, 25, 43, 44 52-вообще же все упражиения на коротких интервалах вести и в медленном и в скором темпах.

Нащупывая диапазон голоса советую возможно чаще прибегать к упражнениям подвижного характера, будь

---

*) В настоящий сборник моих упражнений вошли несколько известных вокалистам—педагогам упражнений; некоторые из них переработаны.

Все упражнения написаны в до мажоре, подлежащие повышению и понижению по полутонам, до желательного предела, в зависимости от характера голоса и его диапазона.

то высокий, или низкий звук, женский, или мужской голос.

Не надо забывать, что в движении обретаются точки звучания, а при этом, конечно, для молодого голоса менее риска дать иногда и излишнее натяжение связок, чем если это натяжение произойдет на длительности тона.

К упражнениям от легких к более трудным переходить по мере успеваемости.

К упражнениям подвижного характера (триоли, арпеджии, гаммы диатонические и гаммы хроматические) относятся: №№ 11, 26 28, 36, 37, 38, 40, 42 54 и 55.

staccato — №№ 3, 10, 15.

staccato — с едва заметной фиксацией №№ 39, 40 и 42.

staccato — вполне облегченное (staccato разсыпанное) в пределах двух октав, №№ 37, 38, 47, 48 49 и 56.

В настоящем сборнике нет ни одного упражнения на трель, так как работу над ней считаю весьма вредной для голоса.

Трель очень часто образуется в ходе работы над технической стороной голоса, но лучшая трель — трель природная.

Работать над трелью можно только вполне законченному голосу и то с большой осторожностью, иначе легко можно довести голос до тремолирования.

В работе над forte и piano рекомендую применять упражнения №№ 16, 17, 18, 29, 34 и 50.

Я имею в виду не искусственное piano, а piano, рожденное из forte, представляющее собою как-бы эхо, т. е. ту же точку звучания, но меньшего напряжения.

Эту мысль поясняют упражнения №№ 18 и 50.

Для длительности и устойчивости звука — №№ 16, 17 и 28 — верхний тон фиксировать от 4-х секунд и долее.

Для длительности и интенсивности дыхания — №№ 15, 24, 25, 33, 51, 52, 54 и 55.

Поставленные знаки дыхания „V“ обязательны. Под знаком же вопроса „?“ применять до времени выработки интенсивности дыхания.

Для усиления и выявления яркости звука т. е. для выдвиженя его вперед пользоваться индивидуально подходящими упражнениями — №№ 9, 12, 20, 21, 31, 33, 40 и 42, применяя при этом, в случае надобности, в начале первой музыкальной фразы гласные „И“ и „Е“, как концентрирующие точку звучания у передних резцов (masca), *но не злоупотреблять этими гласными,* как это часто практикуется, чтобы гласные „А“ и „О“, от природы менее интенсивные и в меньшей степени концентрирующие звук, не потеряли бы в свой яркости.

Понятно, что исключена возможность исчерпывающе наметить случаи применения тех, или иных упражнений — настолько они многообразны в жизни, тем более, что это не входит в задачу настоящедго издания. Тем не менее, на основании личного опыта и достигнутых результатов, я дала несколько примерных указаний применения упражнений, которыми надлежит пользоваться в известных случаях.

Существует много книг и брошюр на русском языке по вопросам вокальной педагогики, десятки изданий очень ценных вокализов, но очень мало систематизированных упражнений, имеющих такое большое значение в технике постановки голоса, т. е. формированиия и построения голосового инструмента.

Вот почему я нашла своевременным настоящее издание упражнений, представляющих собою краткое руководство к практическим приемам постановки голоса. Хотелось бы еще раз напомить, что не существует секрета ни в одном из методов вокальной педагогики и было бы хорошо, если бы все педагоги придерживались системы открытых дверей.—

Оговариваюсь, секрет есть, но оч заключается в врожденном педагогическом таланте преподавателя, в большом терпении и в любовном отношени к делу, в способности ориентироваться во всех случаях и в умелом применении к природным данным ученика, выработанных теорией и практикой методов.—

О. Шульгина

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ხმის დაყენების ყოველდღიური სავარჯიშოების

კრებული

12 გაკვეთილი – 56 ვარჯიში

СБОРНИКЪ ПОВСЕДНЕВНЫХ УПРАЖНЕНИЙ

ДЛЯ УСТАНОВКИ ЗВУКА

12 уроков - 56 упражнений

Проф. О. А. ШУЛЬГИНА.

Посвящается сестре моей
Н. А. Веселовзоровой.

СБОРНИК

повседневных упражнений
для установки звука.

12 уроков. 56 упражнений.

1-ый урок.

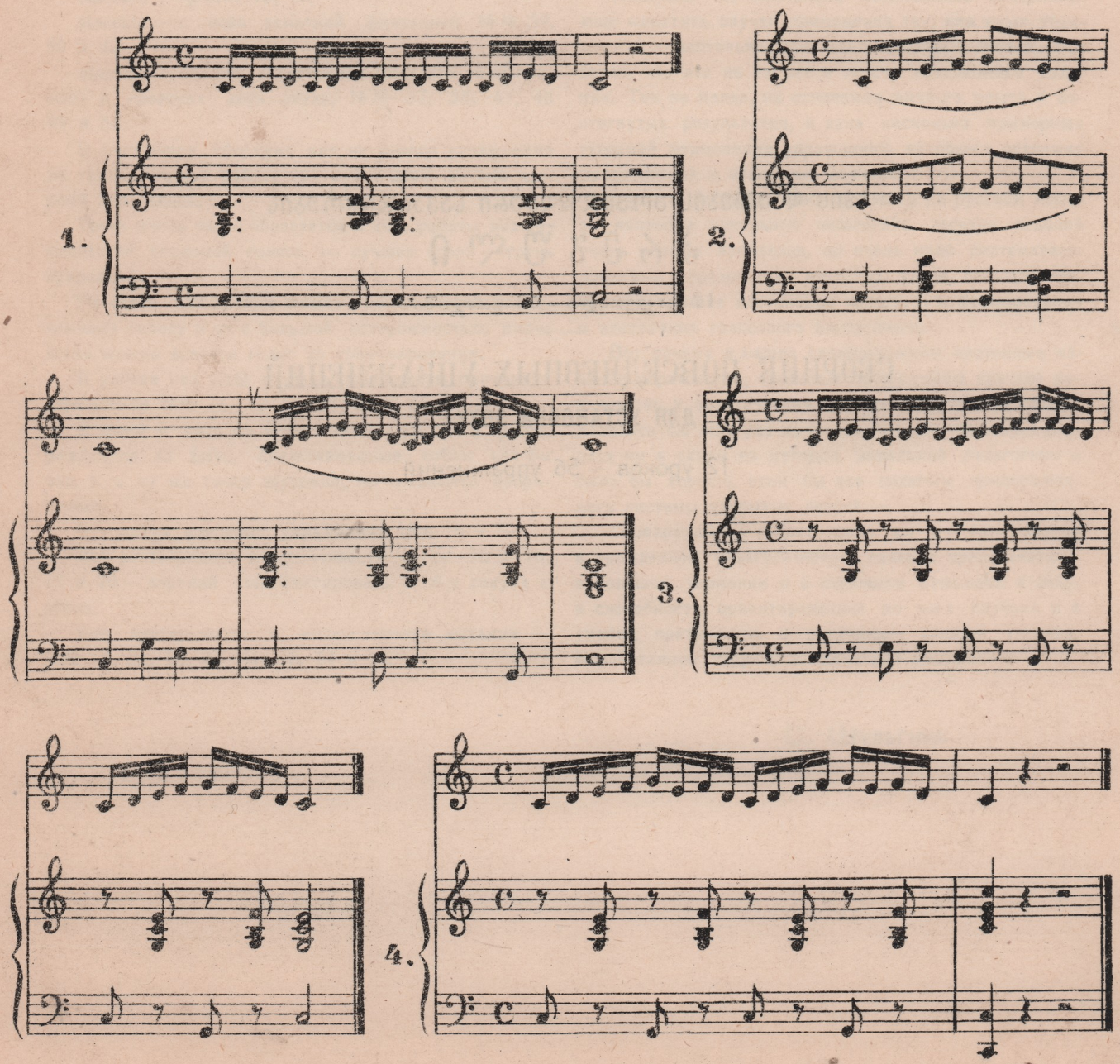

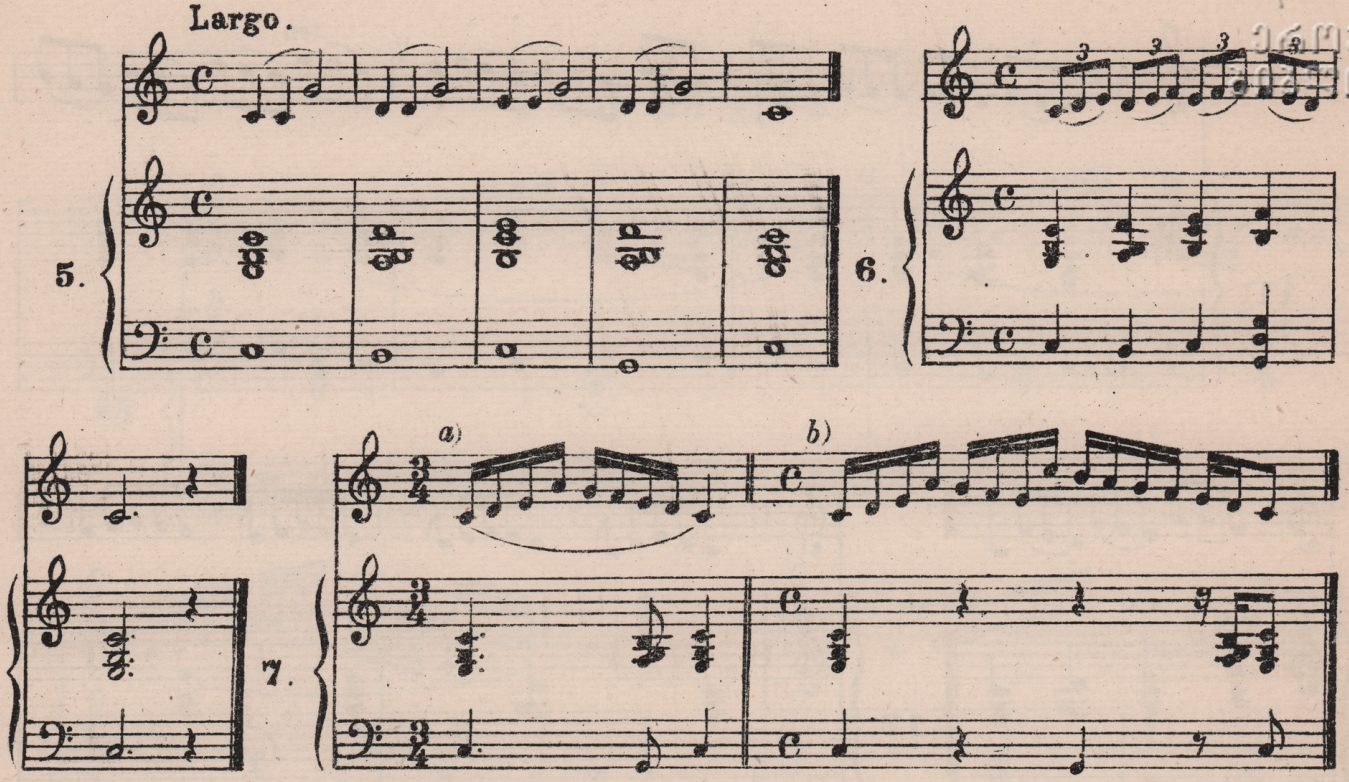

2-ой урок.

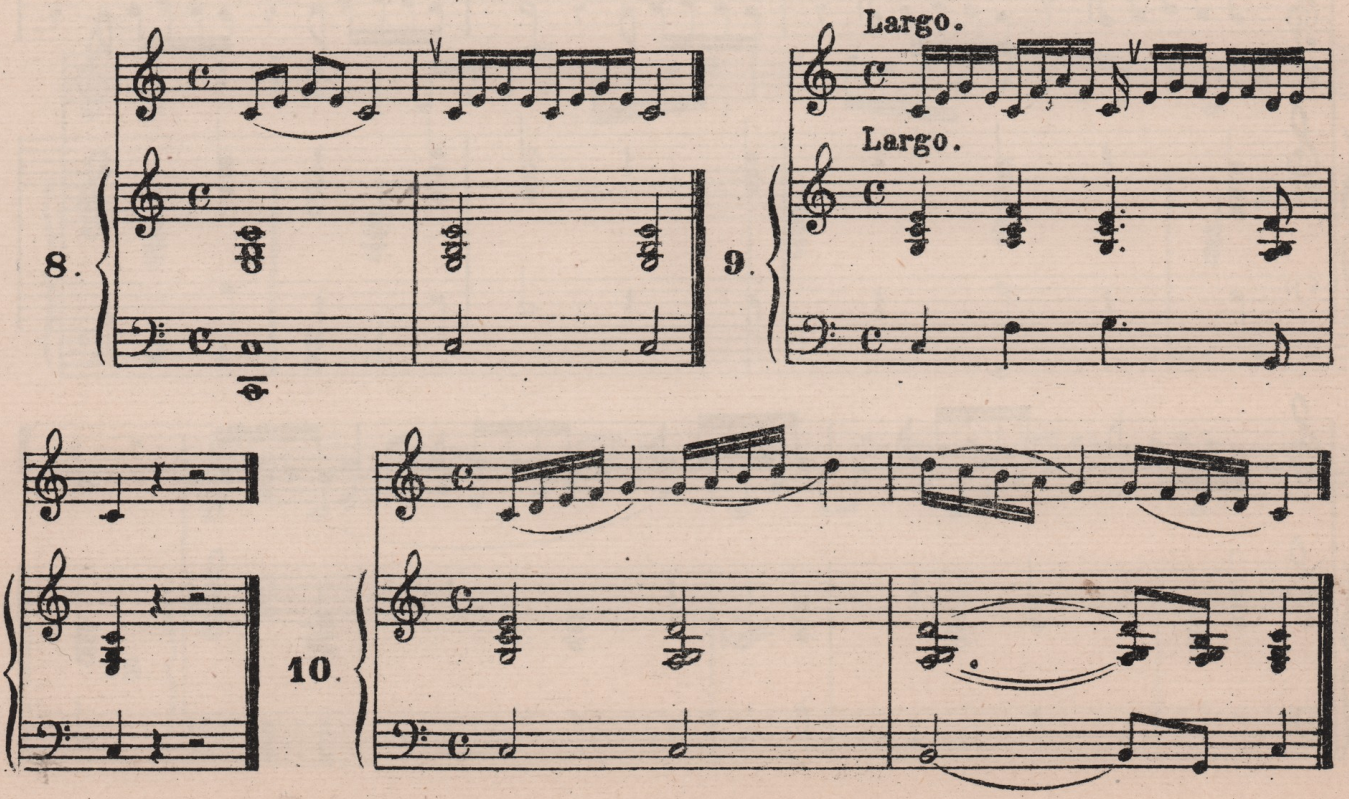

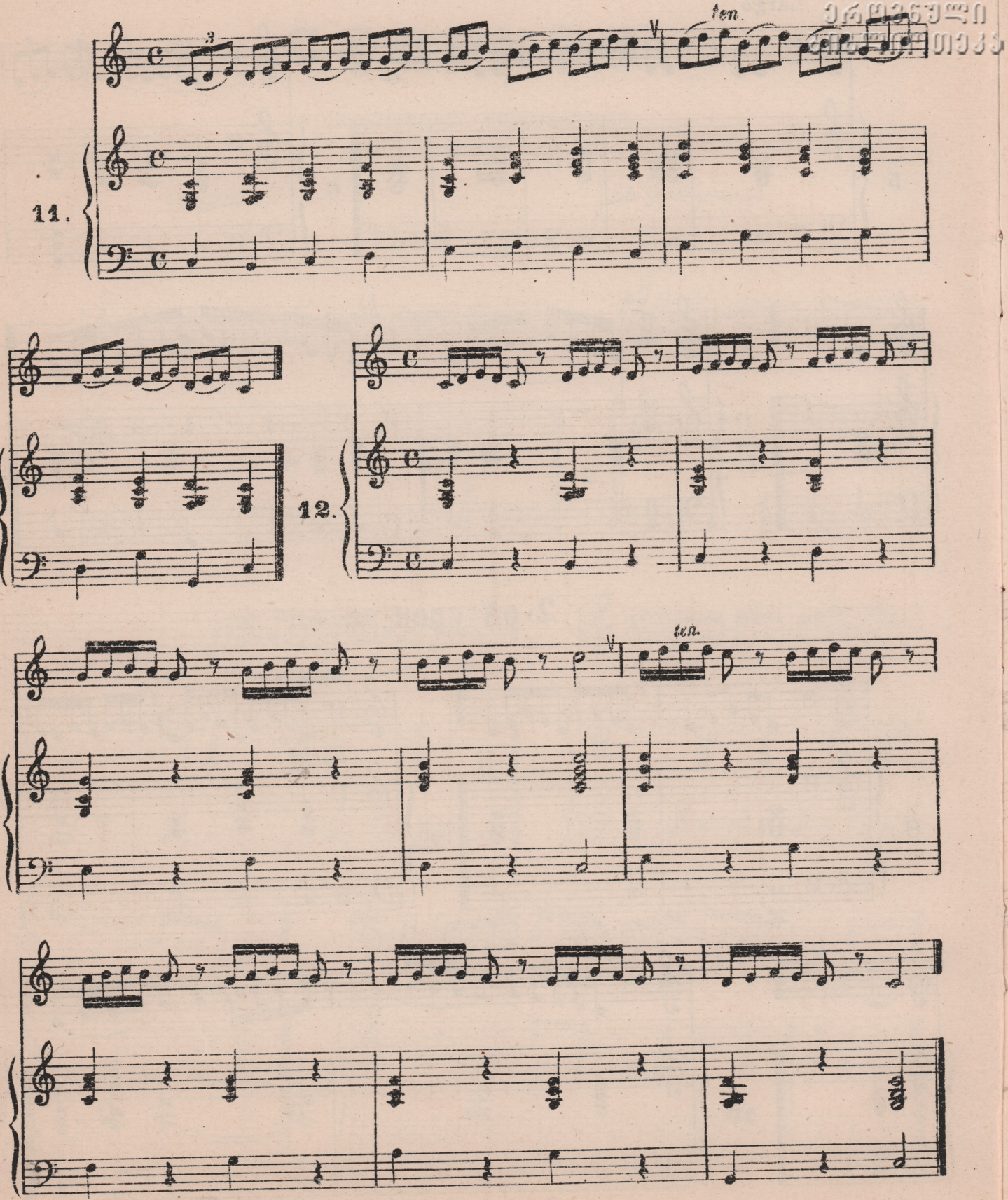
ten.
11.
12.
ten.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

3-ий урок.

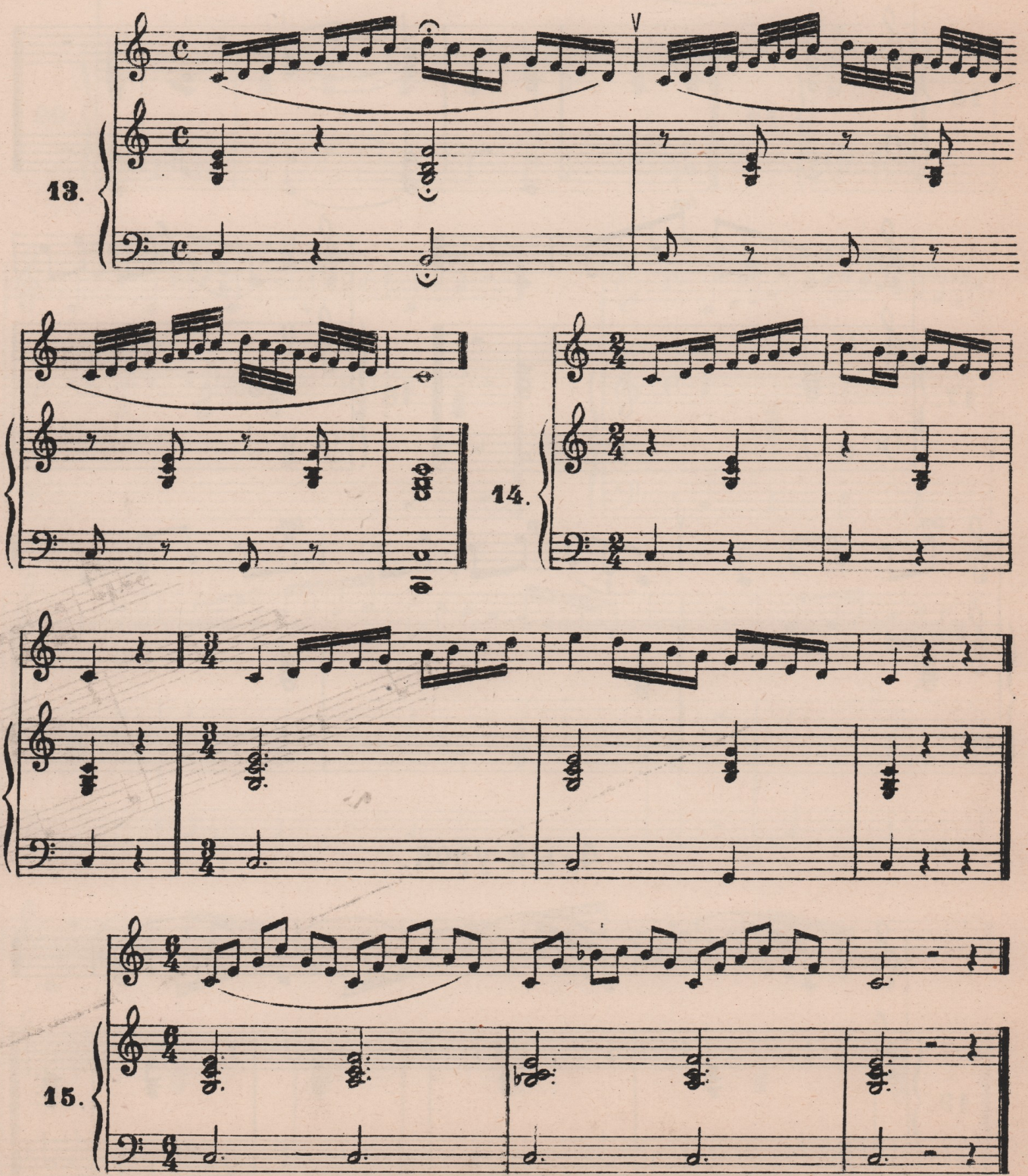

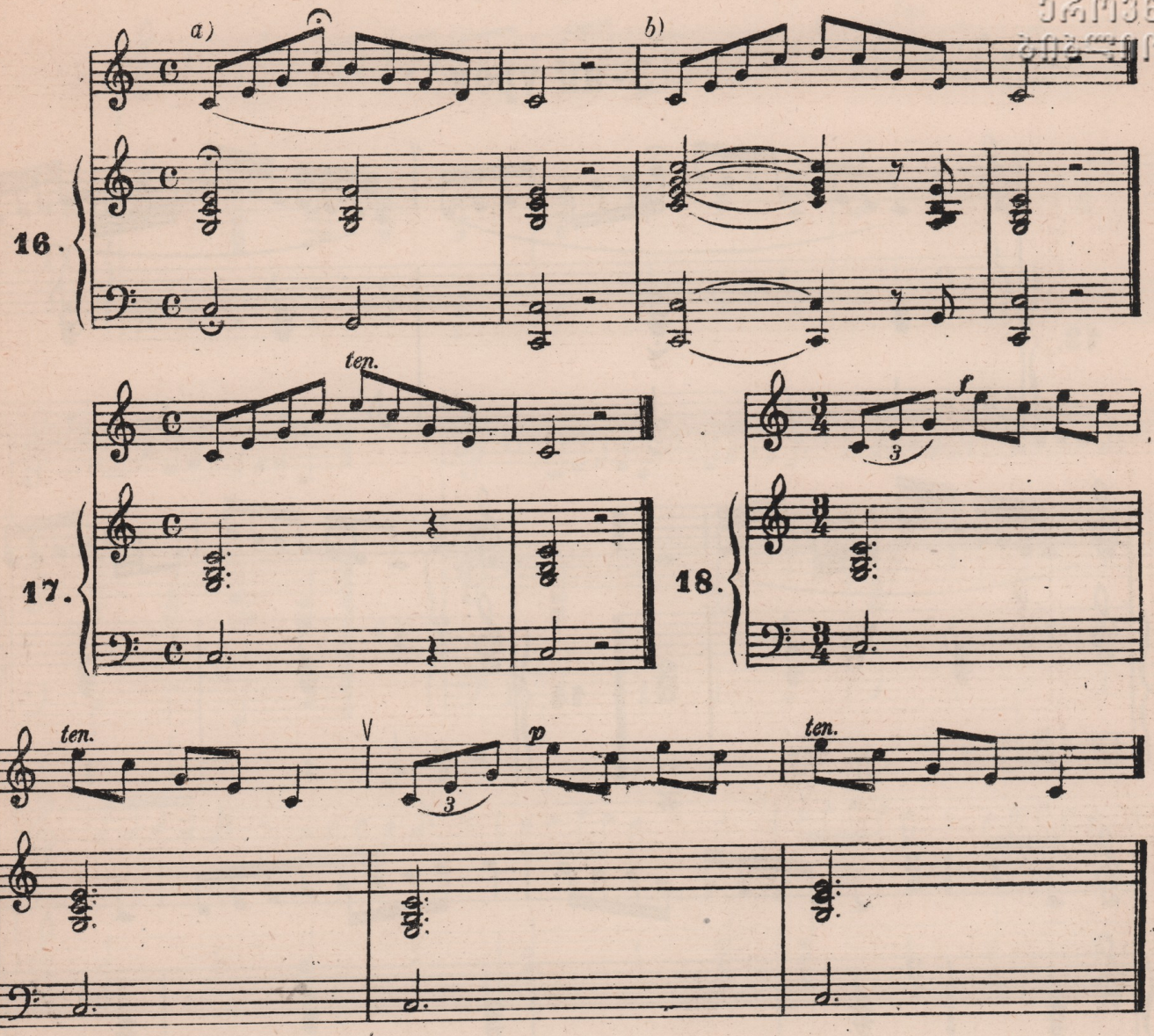

4-ый урок.

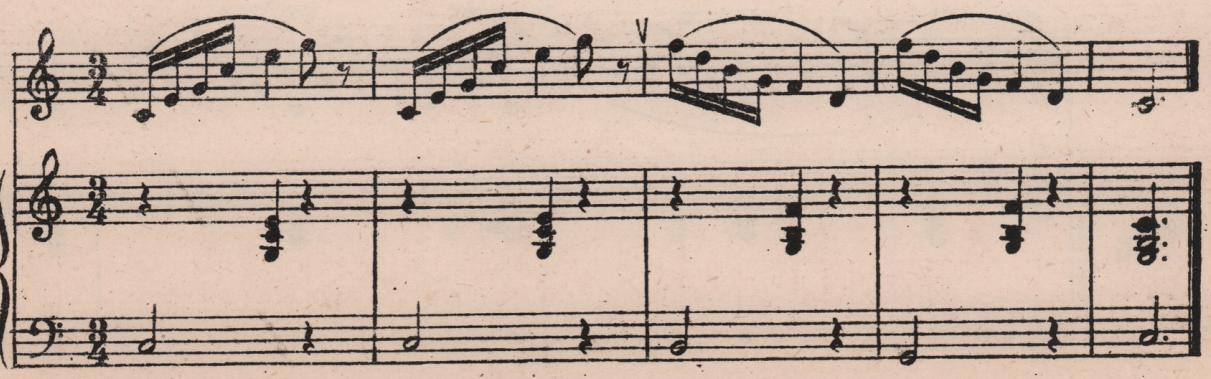

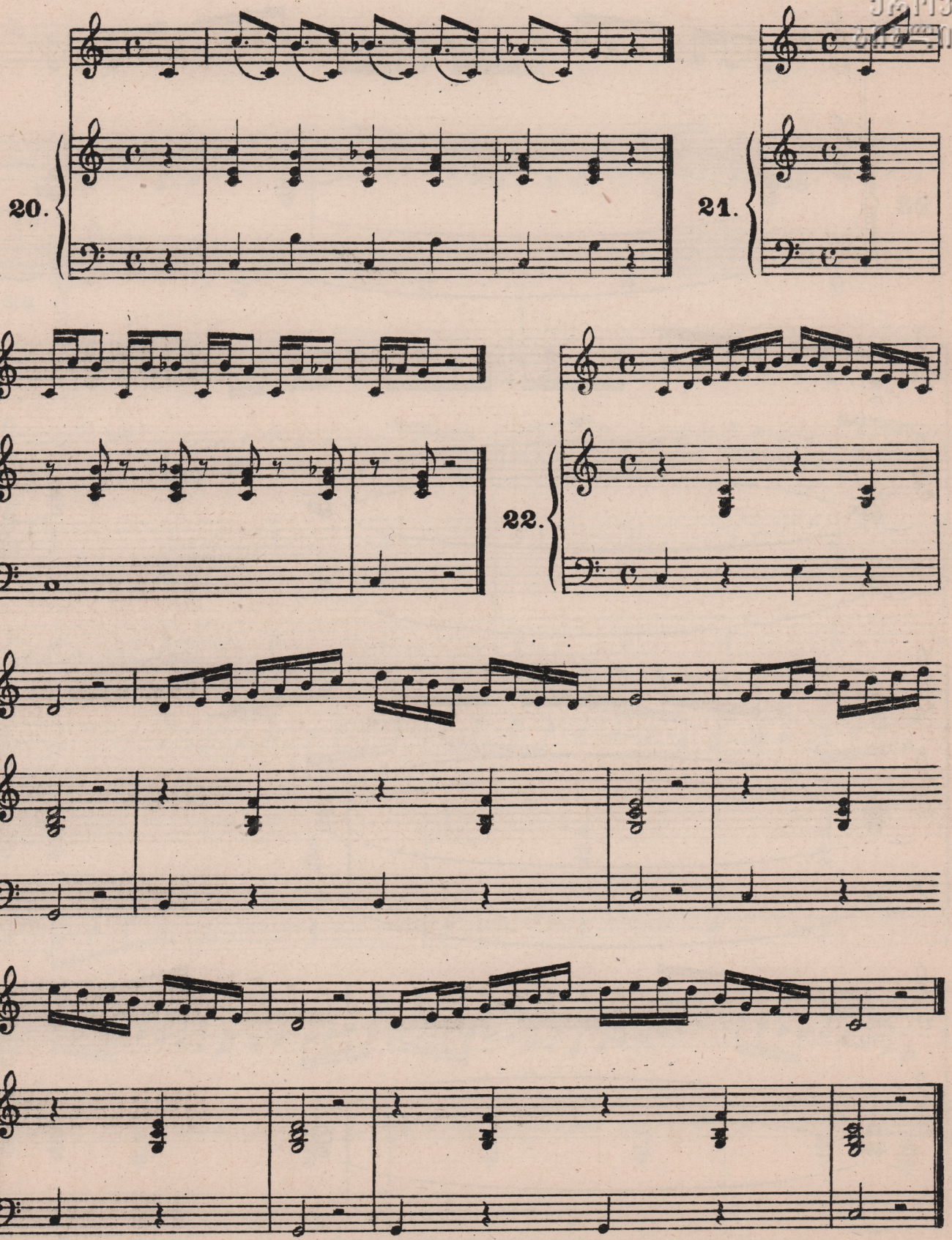
20.
21.
22.

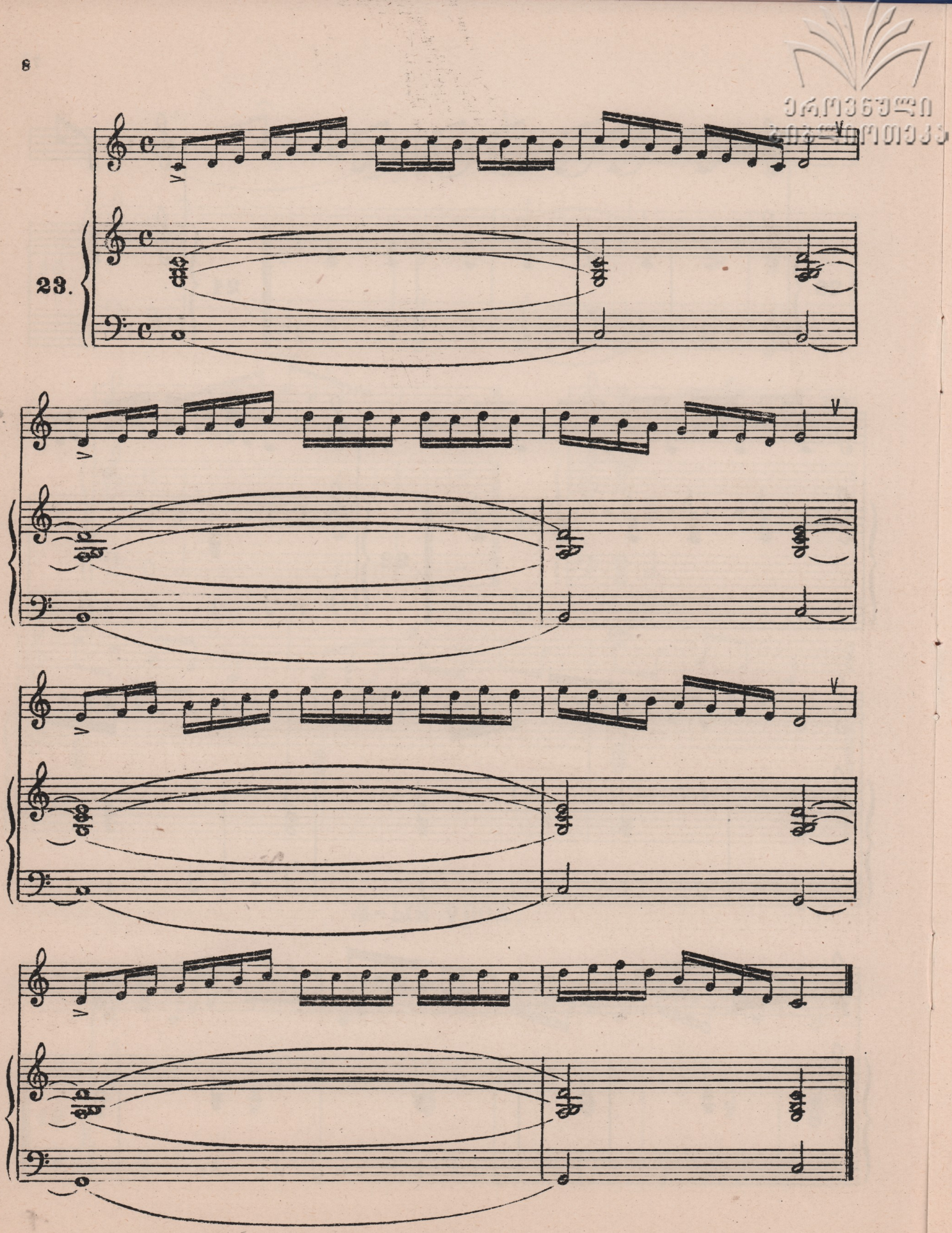
23.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

5-ый урок.

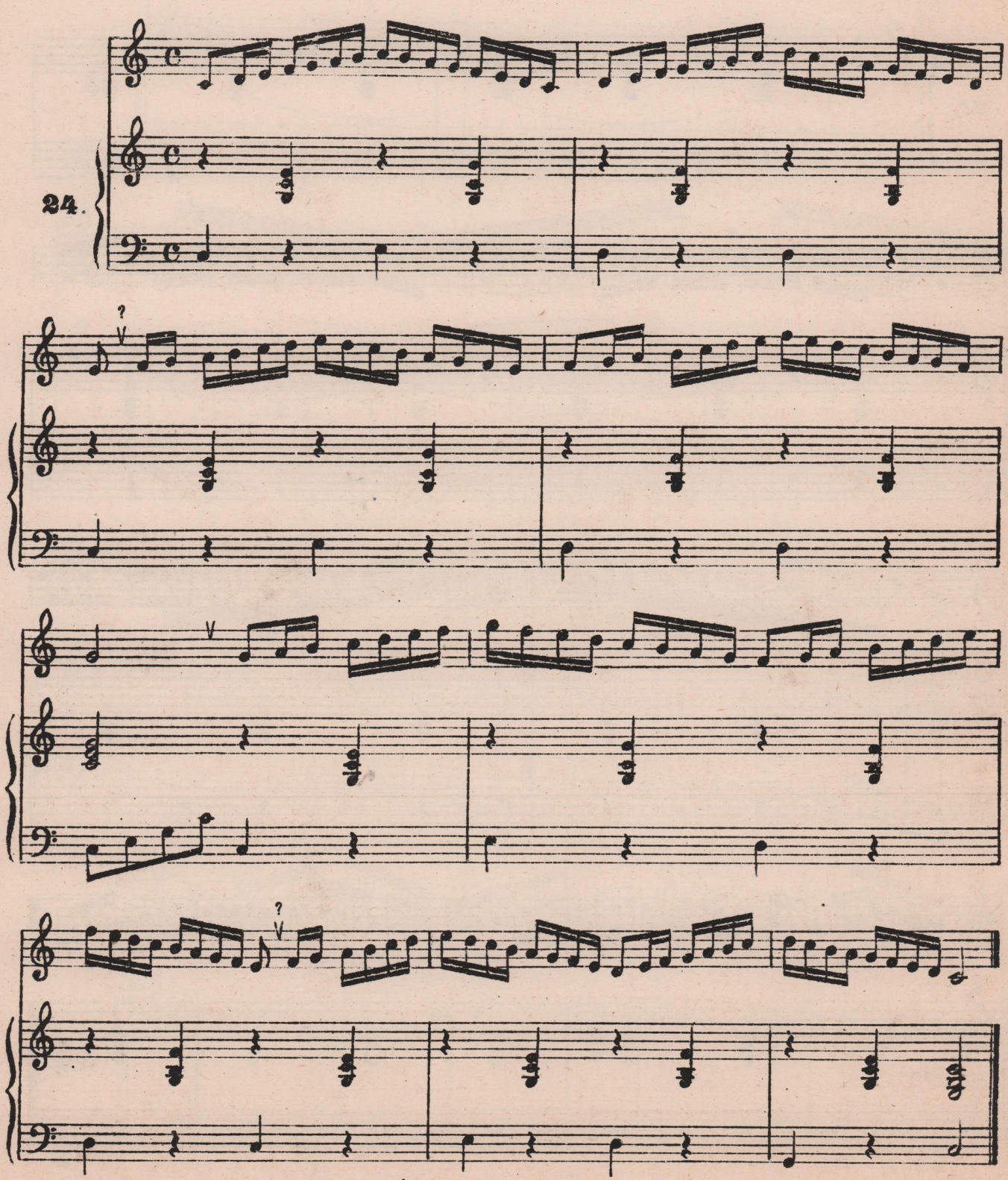

ეროვნული ბიბლიოთეკა

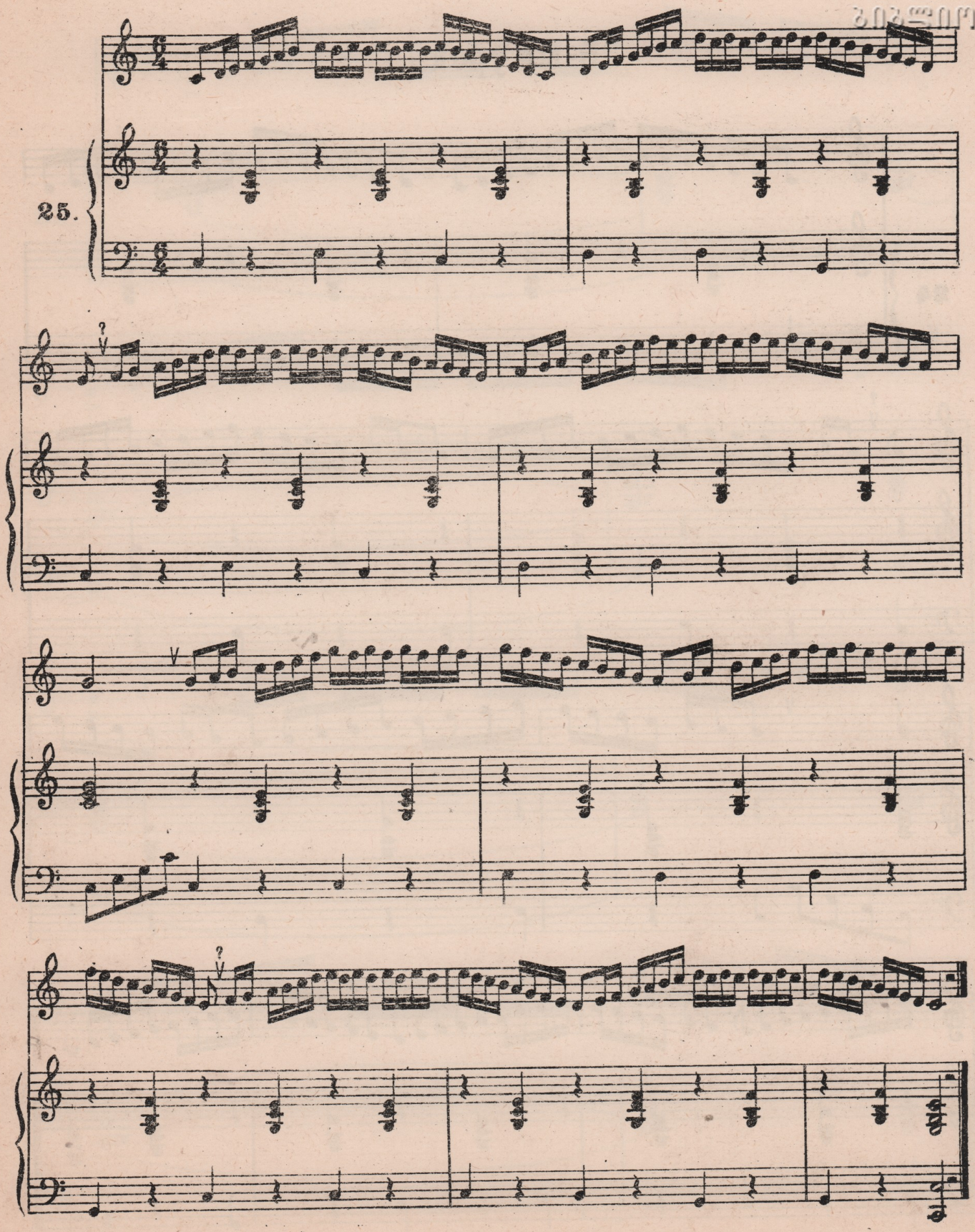

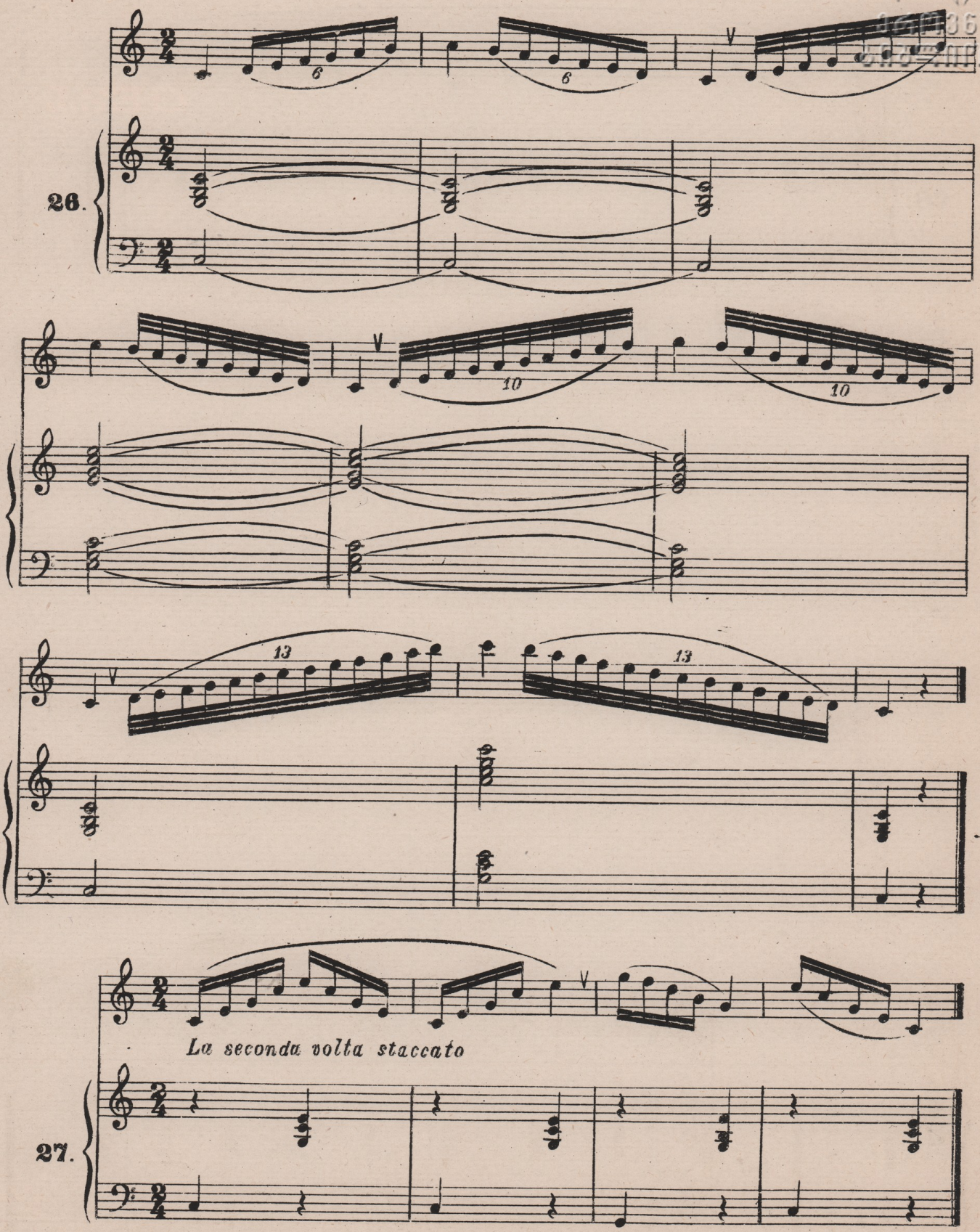
26.
6
6
10
10
13
13
La seconda volta staccato
27.

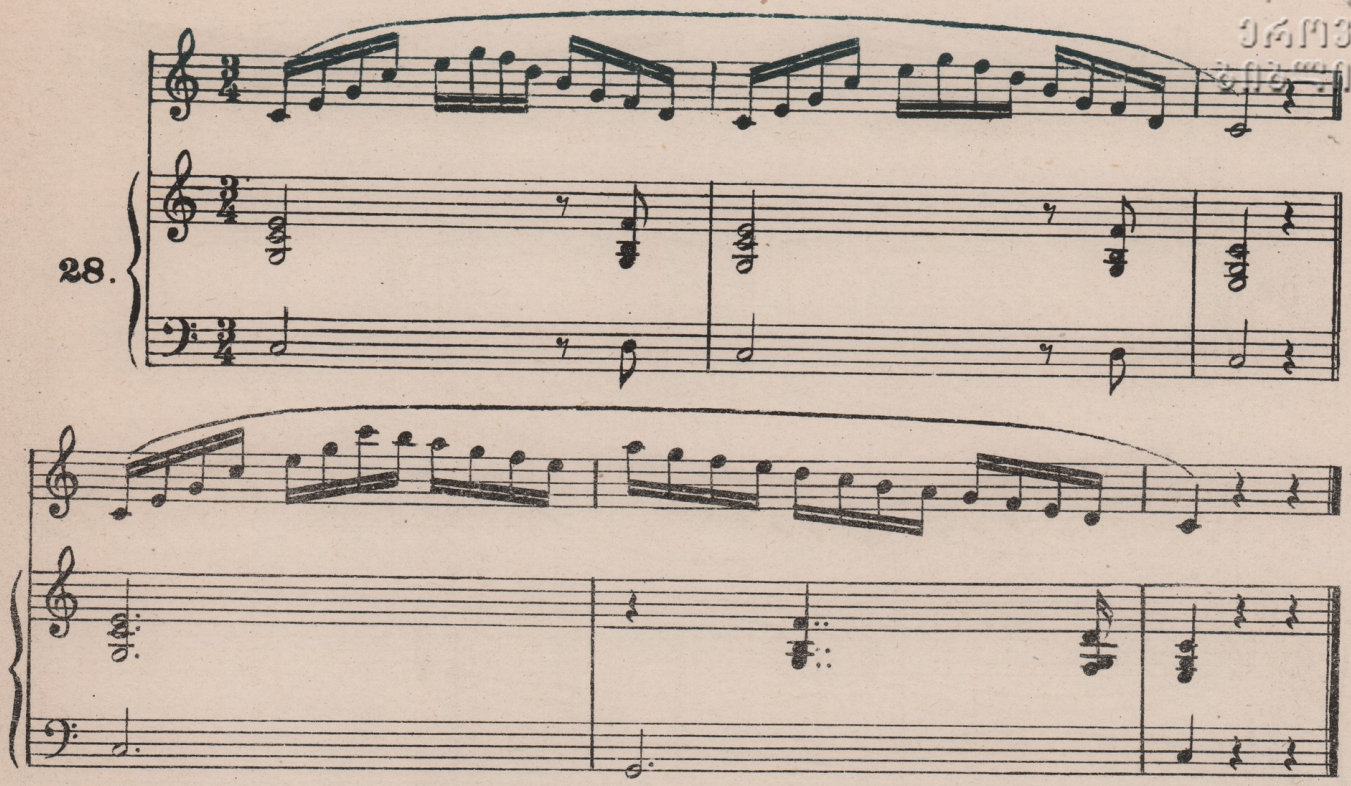

6-ой урок.

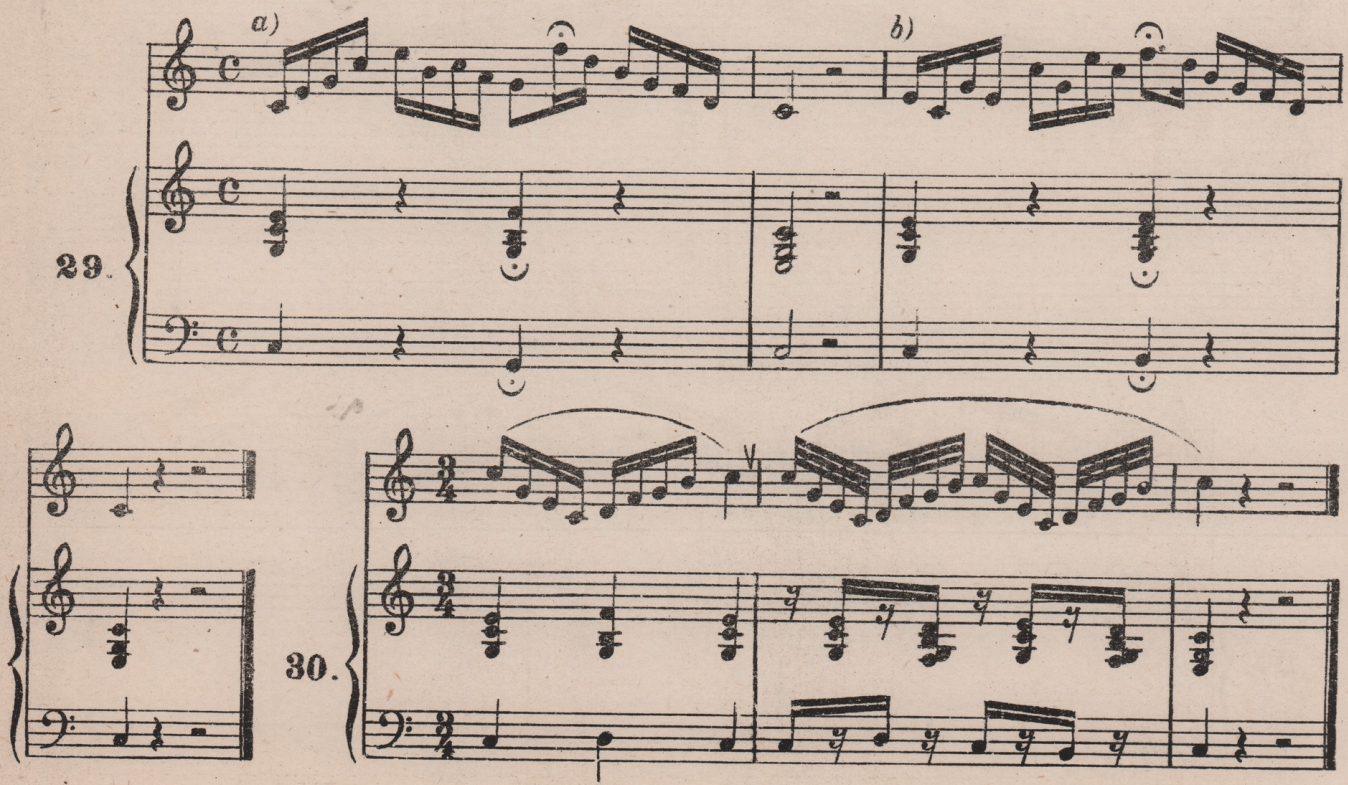

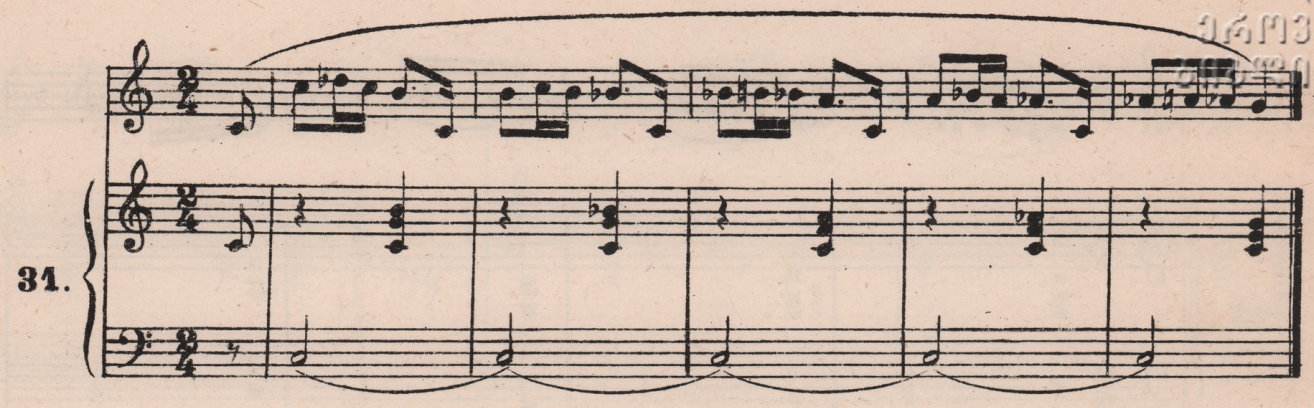

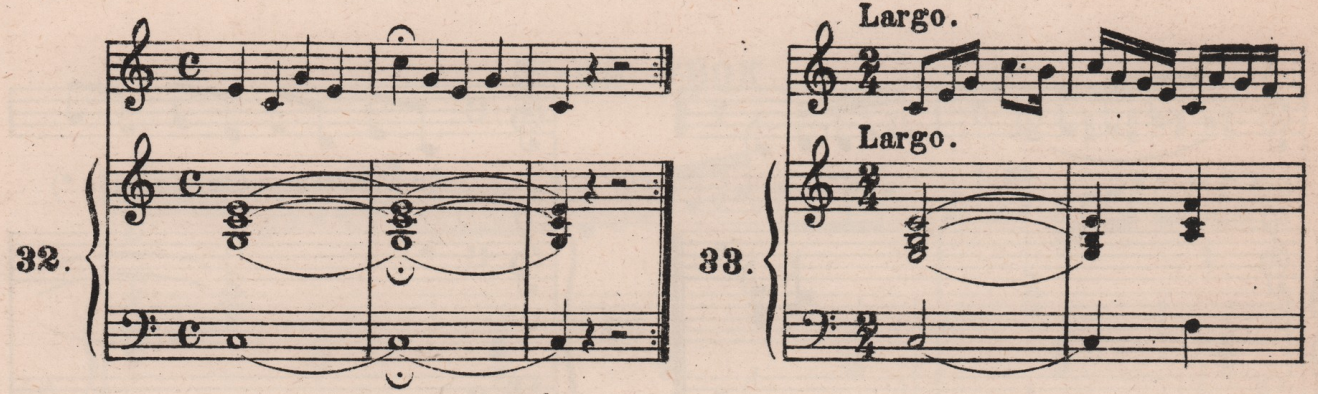

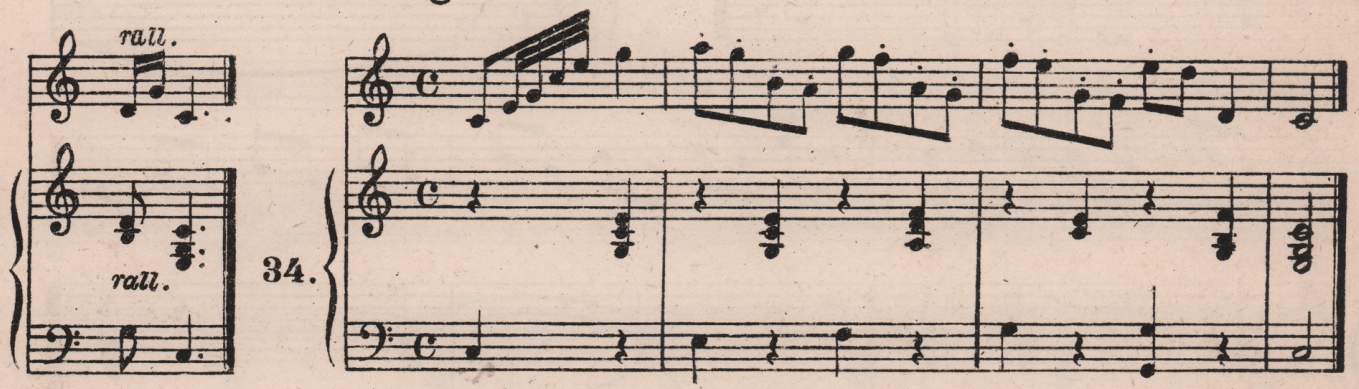

7-ой урок.

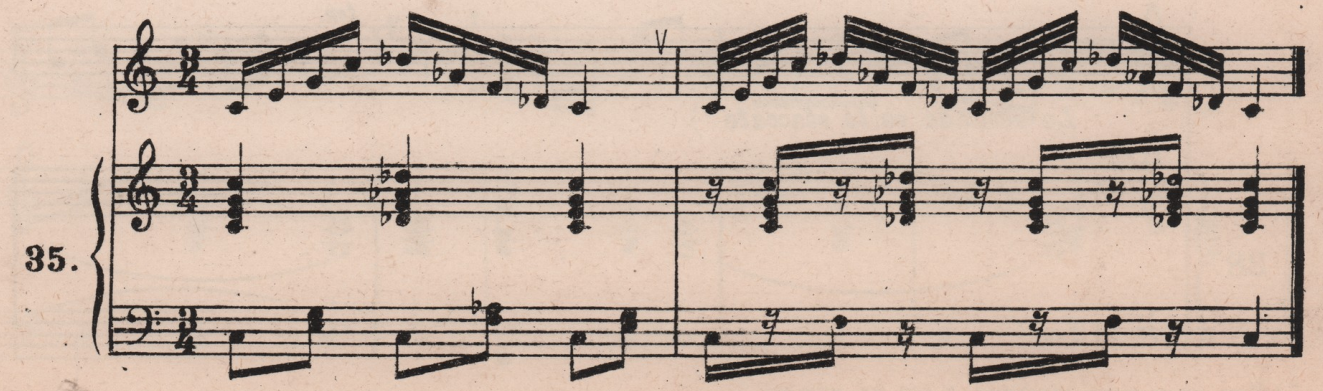

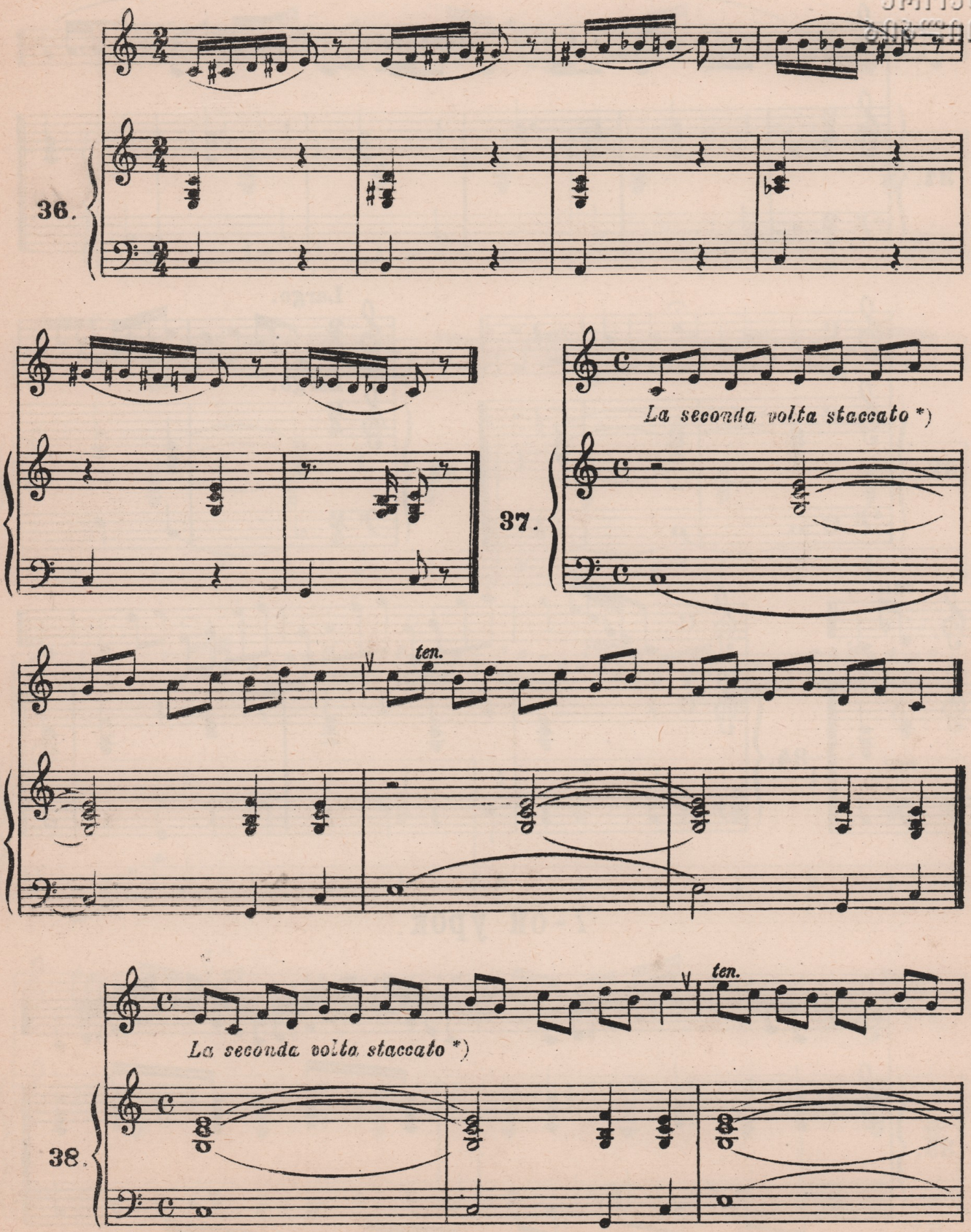

*) При этом знак дыхания и *ten.* не нужны.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

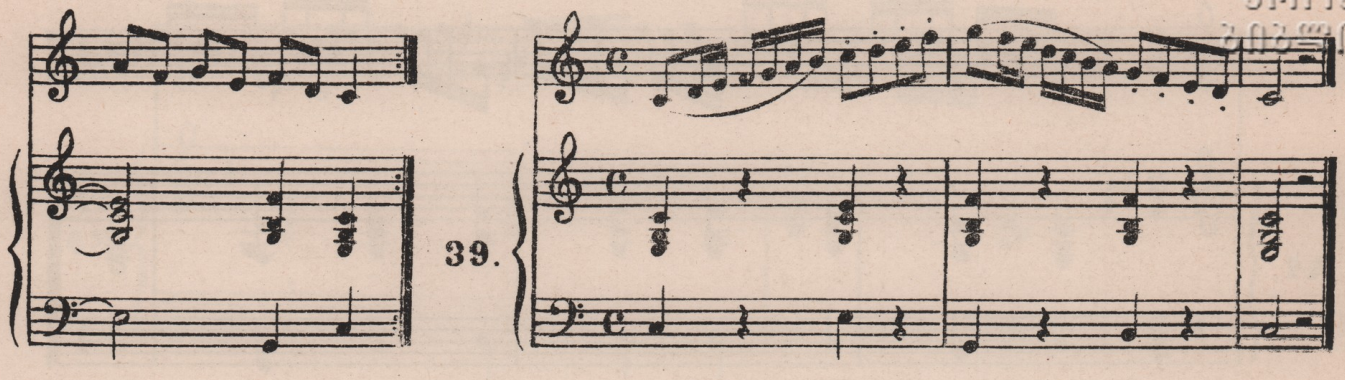

8-ой урок.

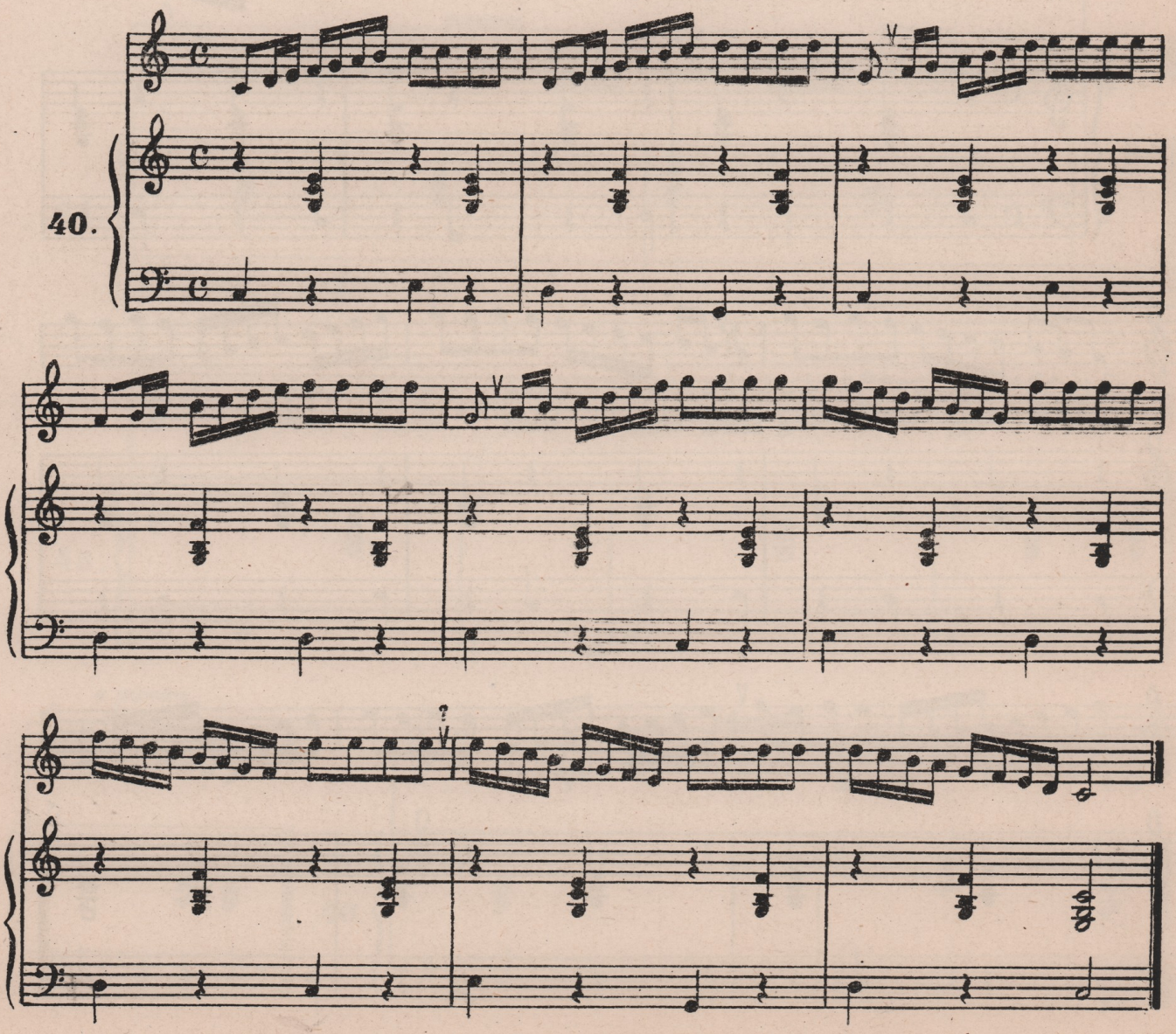

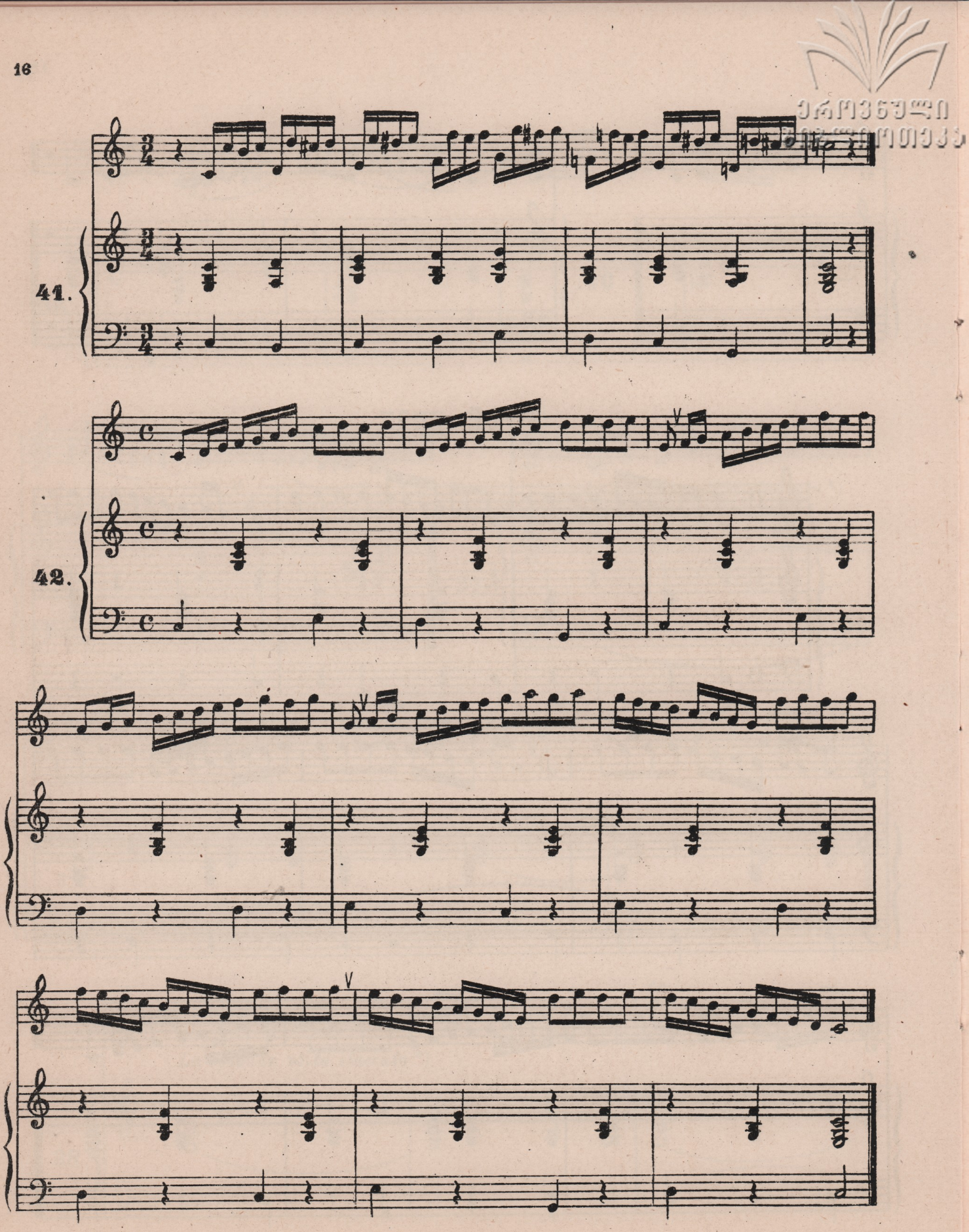
41.
42.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

43.

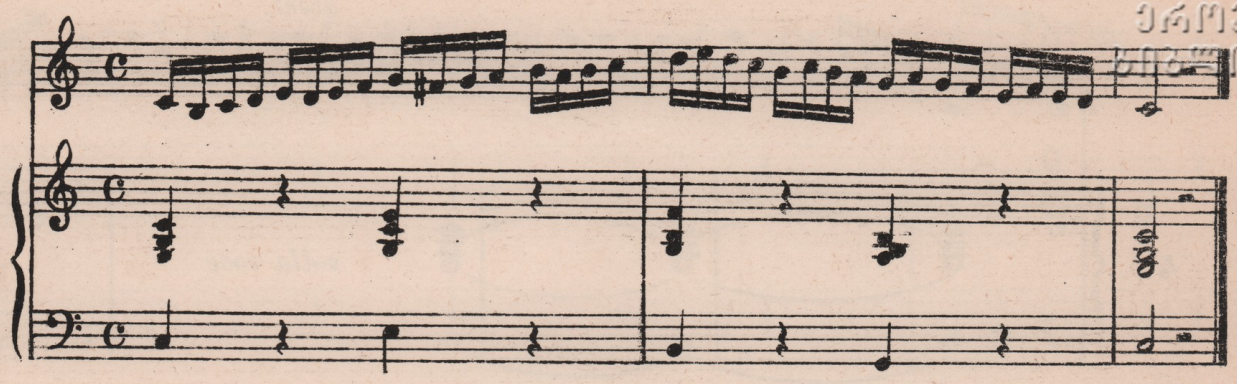

9-ый урок.

44.

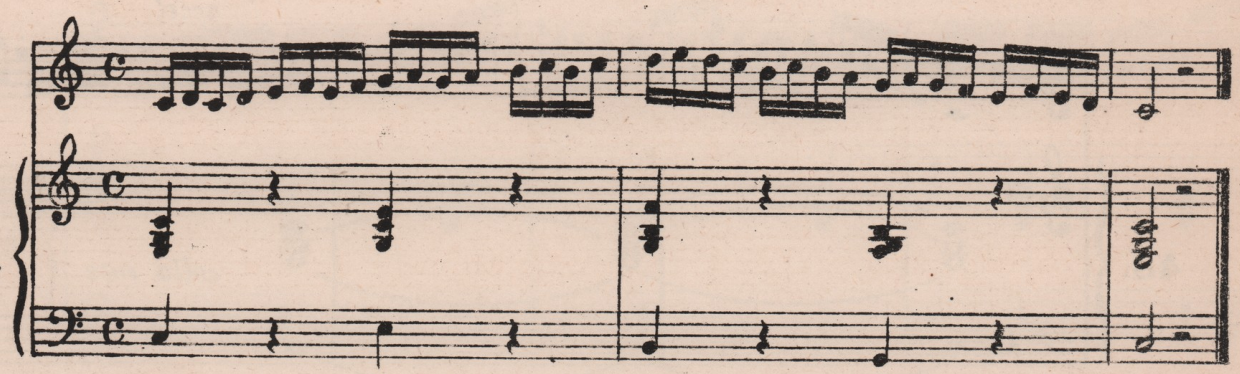

M42.803
3

45.

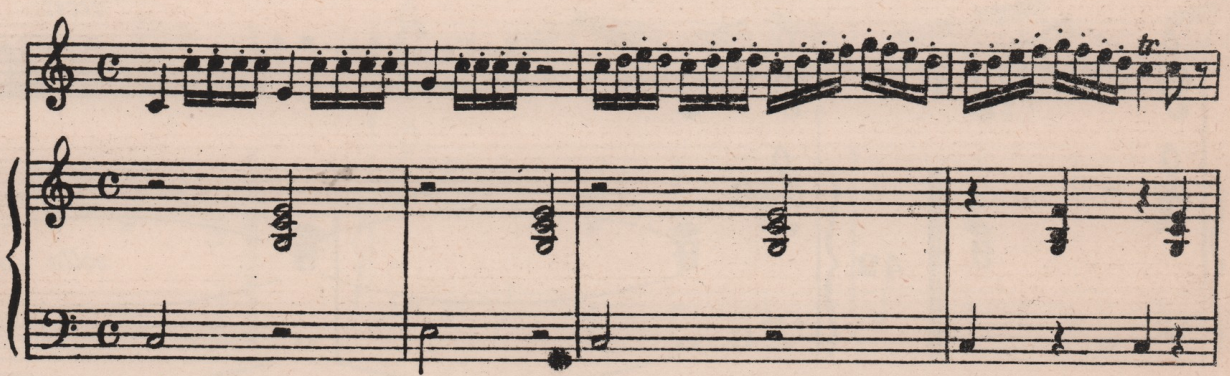

a piacere

46.

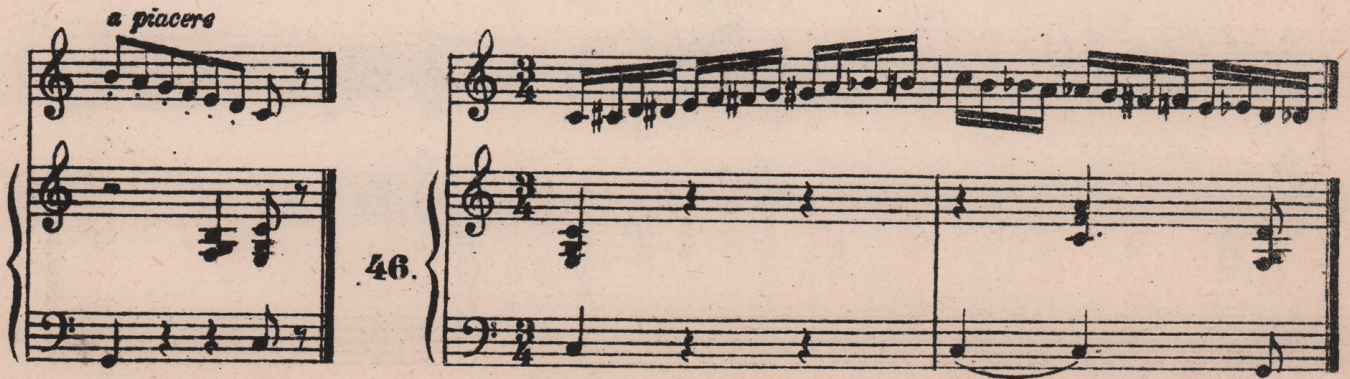

საქართველოს პარლამენტის
ეროვნული ბიბლიოთეკა

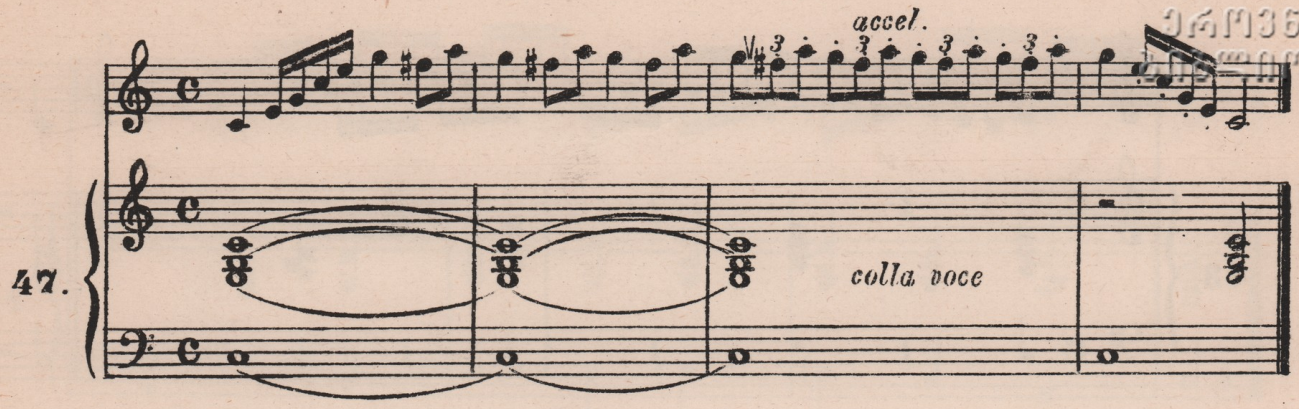
accel.
47.
colla voce

10-ый урок.

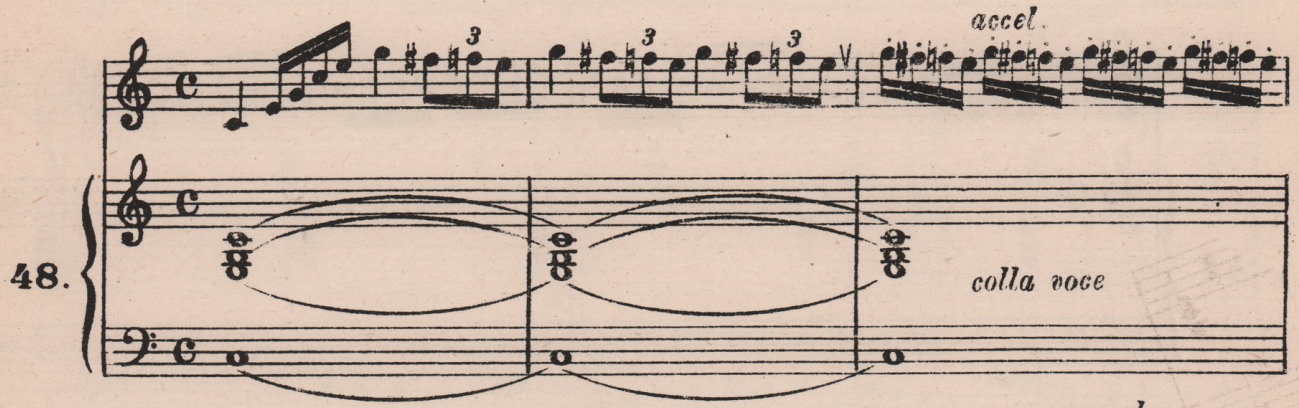
accel.
48.
colla voce

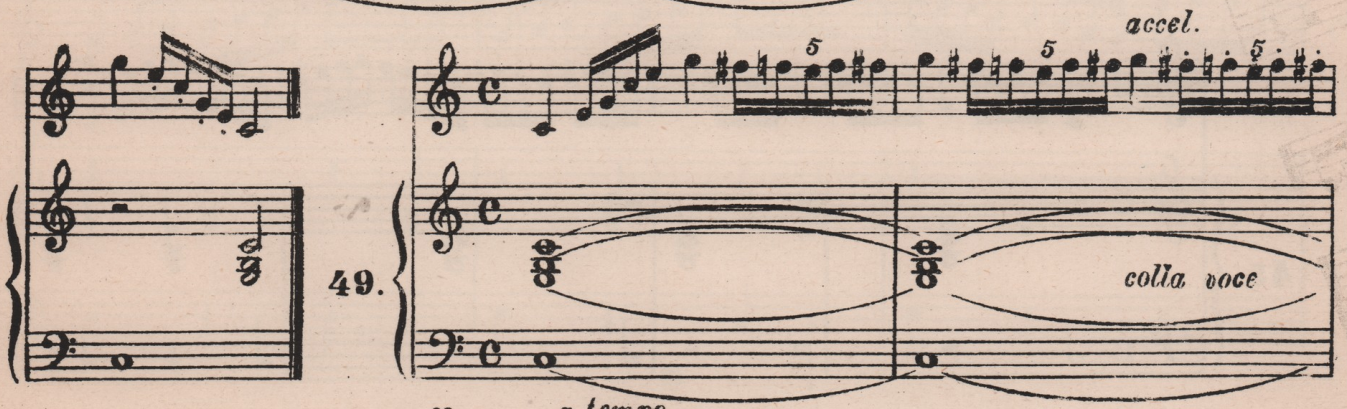
accel.
49.
colla voce

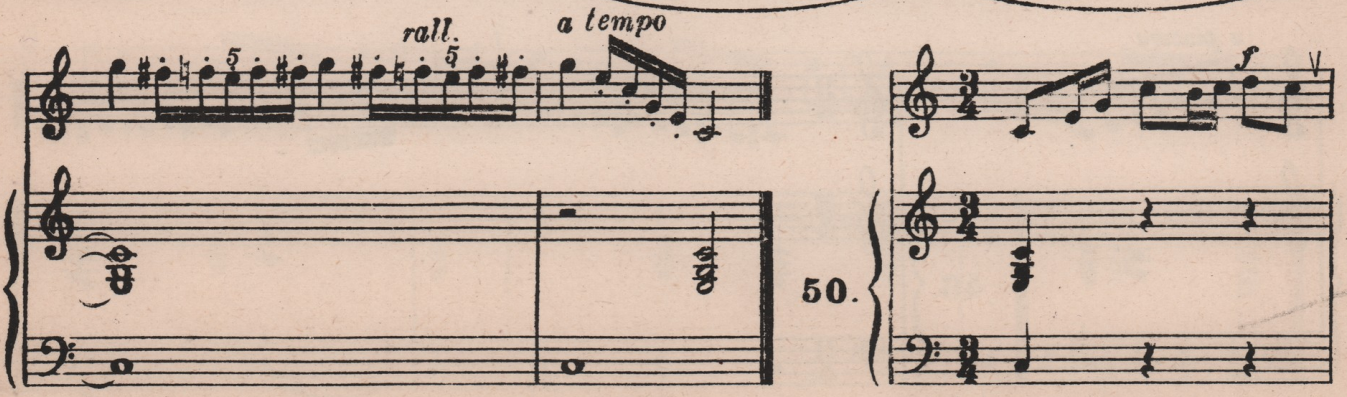
rall.
a tempo
f
50.

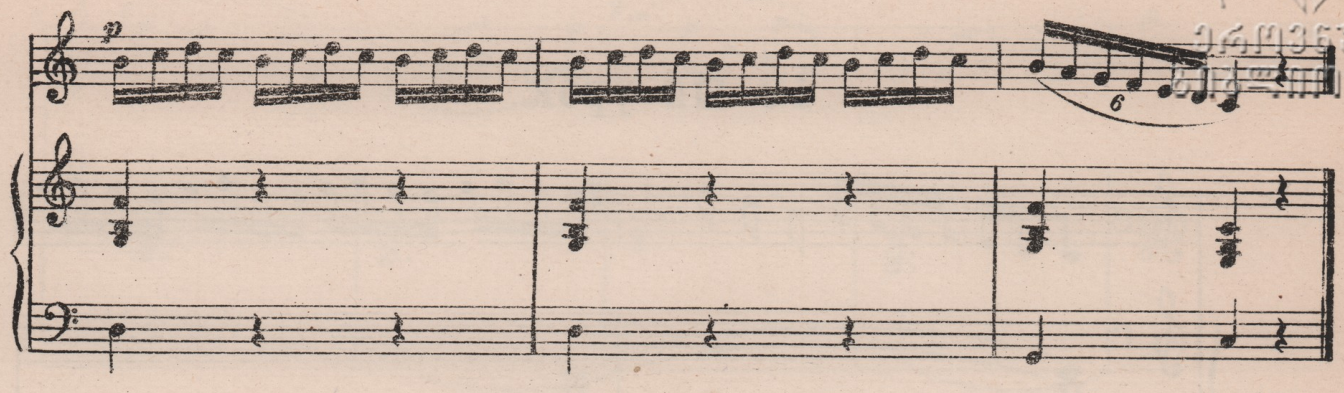

11-ый урок.

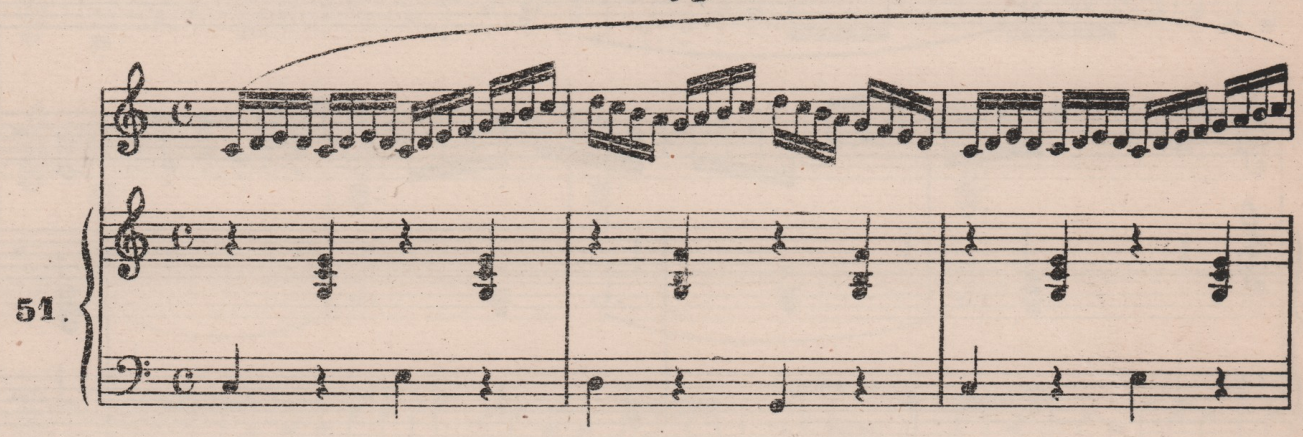

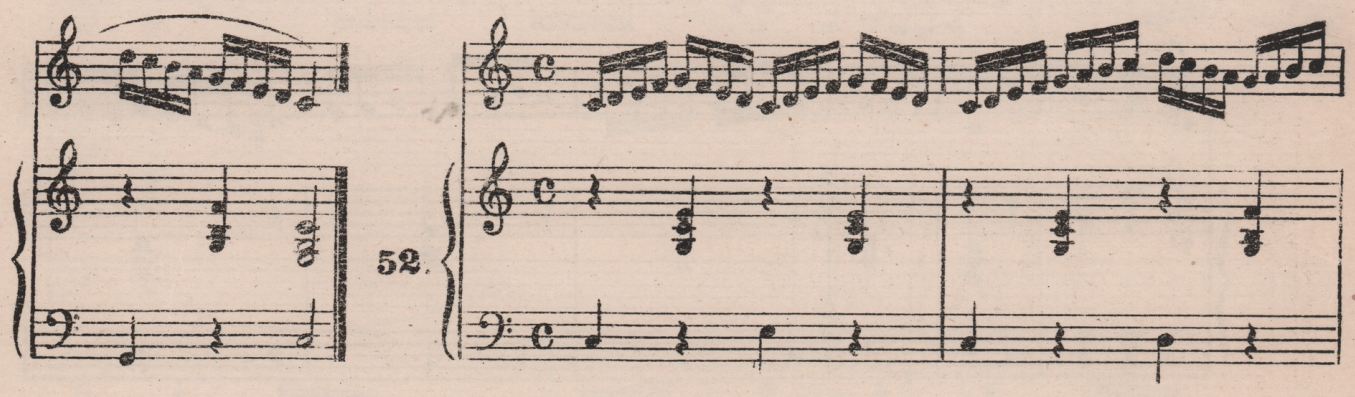

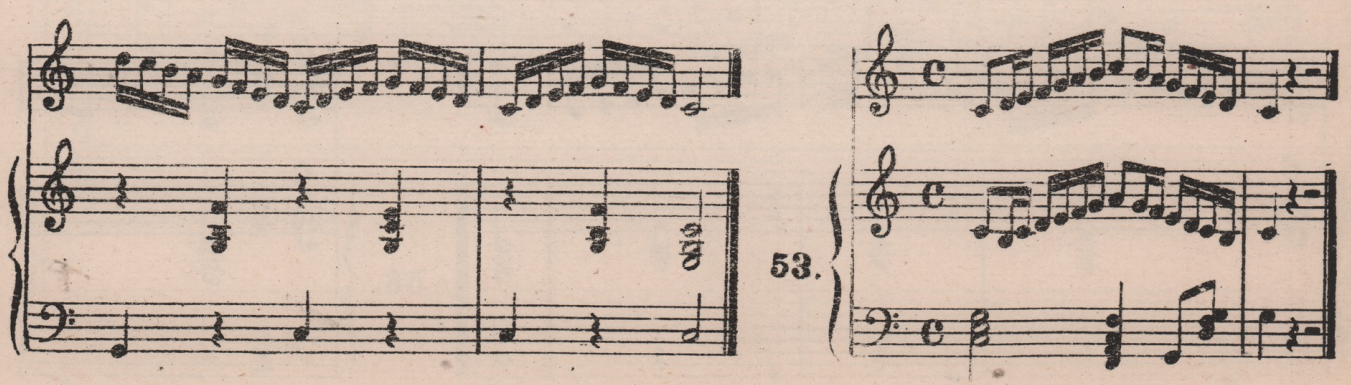

ეროვნული ბიბლიოთეკა

12-ый урок.

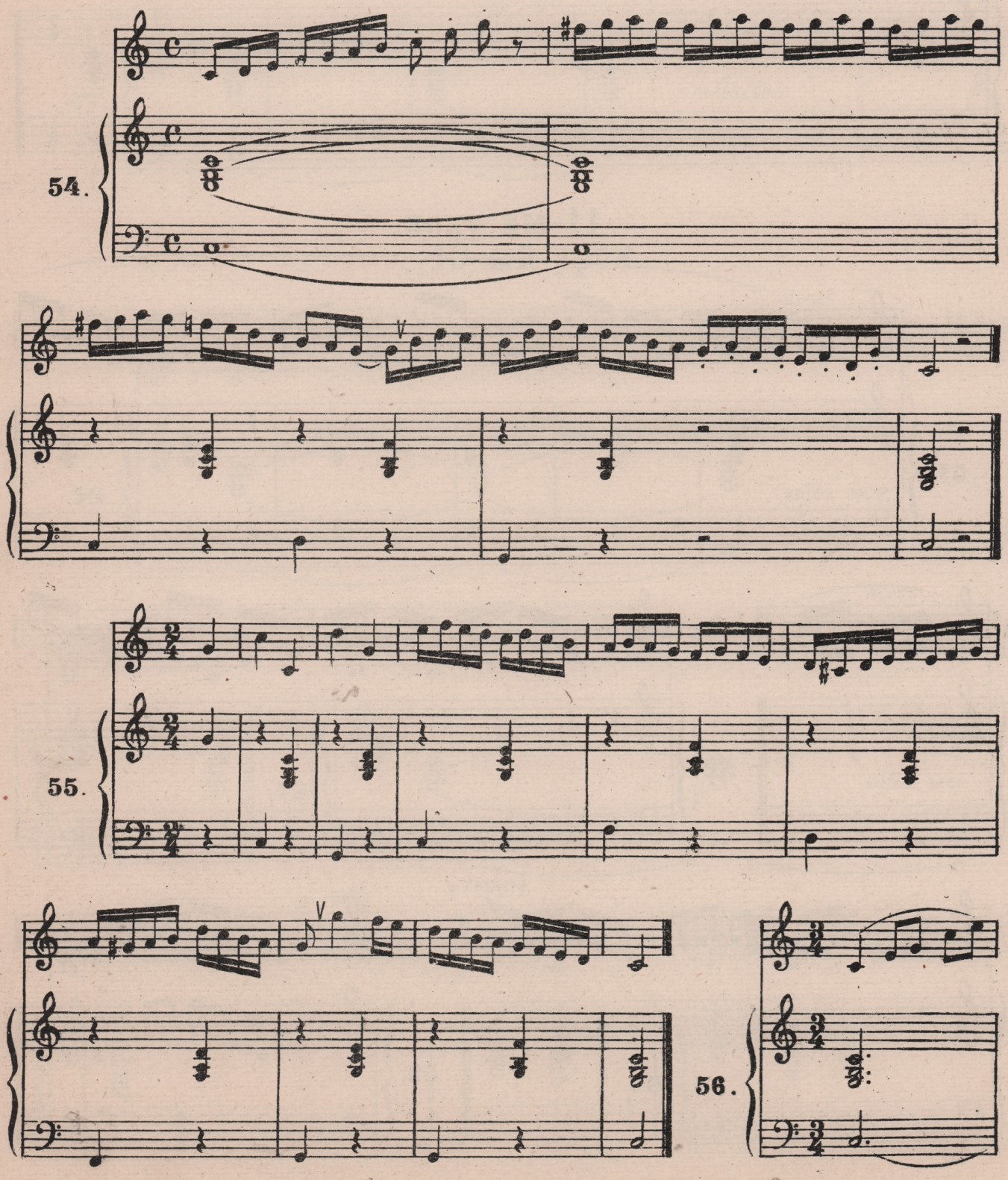

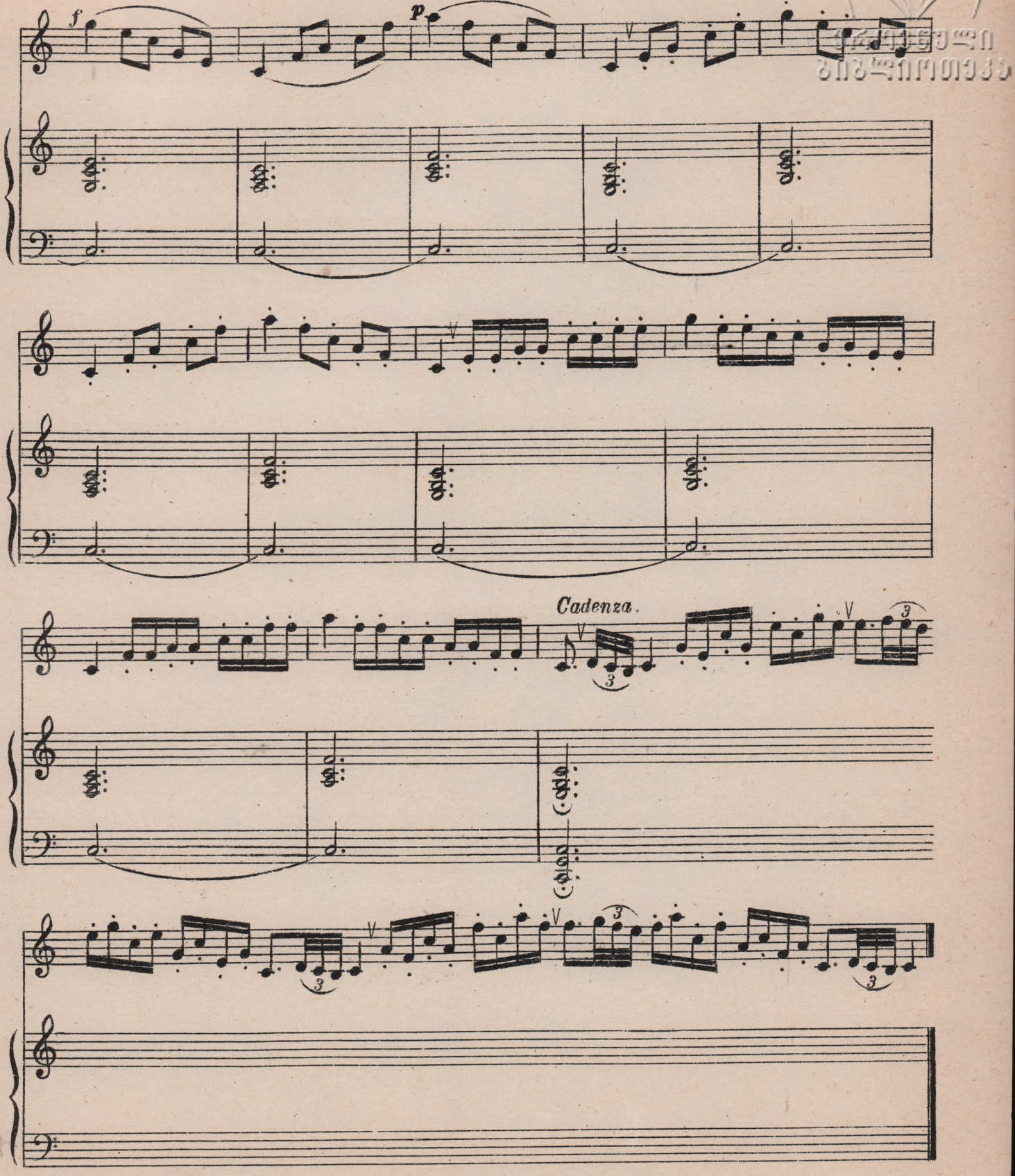
f
p
Cadenza.

158

n 8/1927

M 72.803
3
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

სახელგამი

ტფილისი, საქ. „სახელგამი"-ს ლიტოგრაფია მთავლ № 2022, ტირ. 1000